1920 ਤੋਂ

ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਜਿਲਦ 106
ਨੰਬਰ 03

੫ ਤੋਂ ੧੭ ਫੱਗਣ ੨੦੮੨ ਬਿ.
16 to 28 February 2026

ਸਤਿਜੁਗ

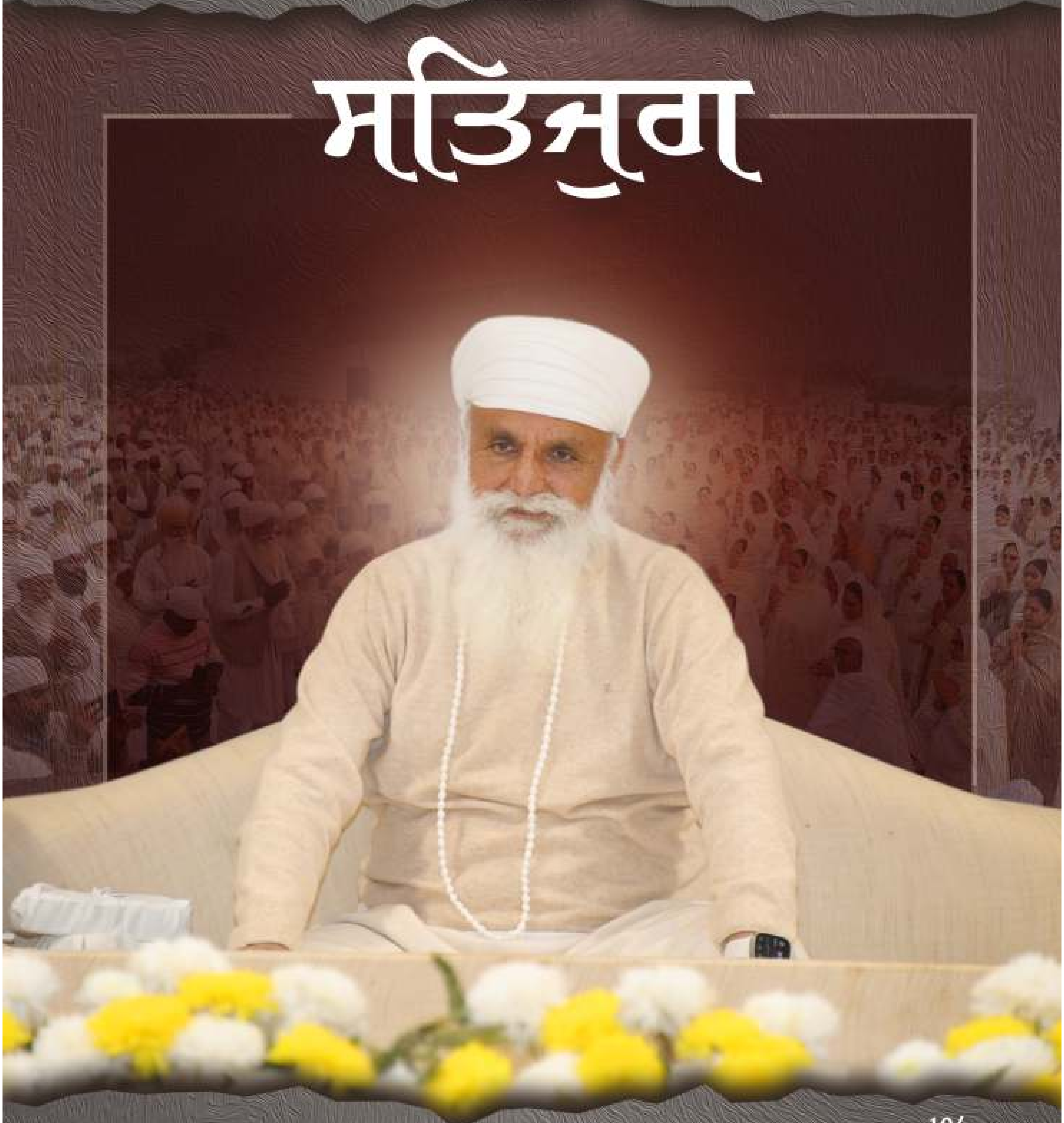

10/-

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਯੂ. ਪੀ ਦੌਰਾ

ਮਿਤੀ: 26 ਤੋਂ 31 ਜਨਵਰੀ 2026

ਸਤਿਜੁਗ

ਪ ਤੋਂ ੧੭ ਫੱਗਣ ੨੦੮੨ ਬਿ.
16 ਤੋਂ 28 ਫਰਵਰੀ 2026 ਈ.
ਜਿਲਦ 106, ਨੰਬਰ 3

ਸਲਾਹਕਾਰ ਮੈਂਬਰ

ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ,
ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ, ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ

ਸੰਪਾਦਕ: ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ
Editor: Gurlal Singh

Co. Editor - Dr. Khleel Khan,
Gurbhagat Singh
ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ: ਡਾ. ਖਲੀਲ ਖਾਨ,
ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ

*Printed and Published by
Mr. Harvendra Singh Hanspal
on behalf of Namdhari Darbar.
Printed at Summit advertising press,
2DLF (Part), Moti Nagar, New Delhi
and Published from Namdhari Gurdwara,
Ramesh Nagar, New Delhi-110015.*

THE SATJUG
Namdhari Gurdwara
Ramesh Nagar, New Delhi-15
RNI No. 55658/93
LDM/008/2021-2023

Designed and Typeset:

ਤਰਨ ਬੱਲ
ਯੁਵਰਾਜ ਸਿੰਘ

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ :
ਸਤਿਜੁਗ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ,
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ-141126
ਫੋਨ : 97800-97898,
99147-02201
Email- Satjug@sribhainisahib.com

ਤਤਕਰਾ

* ਸੰਪਾਦਕੀ....................4
* ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ....................6
* ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ....................8
* ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ....................8
* ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਮੋਢੀ ਮੈਨ ਆਫ਼ ਦਾ ਮਿਲੇਨੀਅਮ- ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
  ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰਾਫੂਲ....................9
* ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ
  ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਕੌੜਾ....................11
* 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਨਾਬਾਲਗ ਬੰਗਾਲੀ ਕੁੜੀਆਂ
  ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ....................12
* ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀ- ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ
  ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ)....................14
* ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ (ਅਣਛਪਿਆ ਭਾਗ)
  ਸਵ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ....................16
* ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਕਿੱਸਾ ਕੀਤਾ
  ਸੰਪਾ: ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ....................19
* How Did Bhagavad Gita Help Subhash Chandra Bose?
  Acharya Prashant....................22
* Who are you?
  J. Krishnamurti....................25
* MURDER OFBEEF BUTCHERS BY KUKAS
  Dr. Gurdev Singh Sidhu....................26
* ਕਾਵਿ - ਕਿਆਰੀ....................32
* ਸੁੱਚੇ - ਮੋਤੀ....................33
* ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ....................34
* ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ....................35

ਨੋਟ- ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।

੧ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ
ਸਤਜੁਗਿ ਸਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ॥
ਸਤਜੁਗ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ੧੯੭੭ ਬਿ. (1920 ਈ:) ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਵੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਿੰਦੂ ਡਰਦੇ ਗੋਰ...

ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਨਮ 1680 ਈ. ਨੂੰ ਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਪਾਂਡੋਕੇ ਵਿਖੇ ਪਿਤਾ ਸਖ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ 17 ਵੀਂ-18 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਜਿੱਥੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੱਕ ਚੁੱਕੇ ਮਜਹਬੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਜ਼ਾਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉੱਪਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਣਾ।

ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦਾ ਜਨਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਭਾਰਤ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਤਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦਾ ਸੇਕ ਝੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਦਾਰ-ਉਲ-ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹਰ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਅੱਗੇ ਆਪ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਜੜ੍ਹ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਰਮ ਇਸਲਾਮ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਧਰਮ ਅੰਦਰ ਖੁਦ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦਾ ਅਲੋਚਨਾ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਿਨਾਂ ਪੱਖ-ਪਾਤ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰੜੀ ਠੋਕਰ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਧਰਾਤਲ ਵਿਚ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਮੋਕਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਦੇ ਉੱਲਟ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਲੋਚਨਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਤ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਭਿਜਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਕਸ਼ਰ ਨਾਮ ਕਸੂਰ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਸਕਣ ਬੋਲ,
ਉੱਥੇ ਸੱਚੇ ਗਰਦਨ ਮਾਰੀਏ, ਉੱਥੇ ਝੂਠੇ ਕਰਨ ਕਲੋਲ।

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਜਿੱਥੇ ਸਥਾਪਿਤ ਰੀਤ ਨੂੰ ਠੋਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅੰਤਿਮ ਸੱਚ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਮਰਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਕਬੂਲਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ-

ਇੱਕ ਰੋਜ਼ ਜਹਾਂ ਥੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਾਇ ਕਬਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਣਾ ਹੈ,
ਤੇਰਾ ਗੋਸ਼ਤ ਕੀੜਿਆਂ ਖਾਣਾ ਹੈ।

ਉੱਥੇ ਉਹ ਸਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਪੁੱਟਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ-

ਫੂਕ ਮੁਸੱਲਾ ਭੰਨ੍ਹ ਸੁੱਟ ਲੋਟਾ, ਨਾ ਫੜ੍ਹ ਤਸਬੀ ਕਾਸਾ, ਸੋਟਾ।

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਭ ਮਜਹਬਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ, ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਭ ਫਲਸਫਿਆਂ ਦੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ-

ਸਰਾ ਕਹੇ ਚਲ ਪਾਸ ਮੁਲਾਂ ਦੇ, ਸਿਖ ਲੈ ਅਦਬ ਅਦਾਬਾਂ ਨੂੰ।
ਇਸ਼ਕ ਕਹੇ ਇਕੋ ਹਰਫ਼ ਬਥੇਰਾ, ਠੱਪ ਰੱਖ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ।

ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਹ ਨਮਾਜ਼ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ, ਆਖਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਲਈ ਆਖਰਤਾ ਦੀ ਜੰਨਤ ਅਤੇ ਦੋਜਖ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਦਾਚਾਰਕਤਾ ਜਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਖਰਤ ਲਈ ਮਜਹਬੀ ਤਸੱਵਰ ਲਈ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨਮਾਜਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ-

ਉਮਰ ਗਵਾਈ ਵਿਚ ਮਸੀਤੀ।
ਅੰਦਰ ਭਰਿਆ ਨਾਲ ਪਲੀਤੀ, ਕਦੇ ਨਮਾਜ਼ ਵਰਦਤ (ਏਕਤਾ) ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਕ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ-

ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਟ ਅਮਰ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਸੋਈ ਅਮਰ ਪਛਾਣੇ।
ਇਸ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਔਖੀ ਘਾਟੀ, ਜੋ ਚੜਿਆ ਸੋ ਜਾਣੇ।

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਮੰਜਲ ਇਸ਼ਕ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦਾ ਰਾਹ ਅਨੋਖਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਜਹਬੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਕਬੂਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਜਹਬੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ।

ਕਹੂੰ ਮਜ਼ਬ ਕਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਕਹੂੰ ਬਣਿਆ ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰਾ ਹੈ।
ਕਹੂੰ ਵੈਰਾਗੀ ਜਟ ਧਾਰਾ ਹੈ, ਕਹੂੰ ਭਗਤ ਹਿੰਦੂ ਜਪ ਕਰਤੇ ਹੈ।
ਕਹੂੰ ਘੋਰ ਘੂੰਗਟ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹਤੇ ਹੈ।

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਵੈਤ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਏਕੇ ਦਾ ਕਲਾਮ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੂਹਾਨੀ ਥਾਂ ਦੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਮੇਂ ਗਊ ਚਰਾਵੇ, ਲੰਕਾ ਚੜਕੇ ਨਾਦ ਵਜਾਏ।
ਮੱਕੇ ਦਾ ਬਣ ਹਾਜੀ ਜਾਵੇ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰੰਗ ਵਟਾਈਦਾ।
ਹੁਣ ਕਿਸ ਥੋਂ ਆਪ ਛੁਪਾਈਦਾ।

ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਹੀਨਤਾ ਦੇ ਸਾਊਪੁਣੇ ਦਾ ਢੋਂਡੋਰਾ ਨਹੀਂ ਪਿੱਟਦਾ ਸਗੋਂ ਸਭ ਅੱਗੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਮਜਹਬ ਲਈ ਵੈਰ ਪੁਣੇ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਬੂਲਦਾ ਹੈ-

ਜਾਤ ਮਜਹਬ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਨਾ ਪੁੱਛਦਾ ਇਸ਼ਕ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਵੈਰੀ।

ਉਹ ਅੱਗੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਾਜੀ ਲੋਕ ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ, ਅਸੀਂ ਜਾਣਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ।

ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਜਿਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਨਾ ਸਮਝੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਇਕ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ਼ਕ ਹੈ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤਿਕ ਪੱਖ ਇਹ ਰਿਹਾ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੇ ਖੁਦ ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾ ਕਬੂਲਿਆ। ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕੇ। ਕਾਸ਼ ਉਹ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਹੁੰਦੇ-

ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਵੇ ਤੋਂ ਡਰ ਦੇ, ਹਿੰਦੂ ਡਰਦੇ ਗੋਰ
ਚੁੱਕ ਗਏ ਸਭ ਝਗੜੇ ਝੇੜੇ, ਨਿਕਲ ਪਿਆ ਕੋਈ ਹੋਰ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ - ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

ਪਉੜੀ ॥

ਭਗਤ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਦਰਿ ਸੋਹਨਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਦੇ॥
ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹਨ।
O,God! only those devotees are dear to you who sing your praises.

ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ ਦਰਿ ਢੋਅ ਨ ਲਹਨੀ ਧਾਵਦੇ॥
ਭਾਗਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ।
Sri Guru Ji says that the unfortunate ones do not obtain shelter at Your door and wander aimlessly.

ਇਕਿ ਮੂਲੁ ਨ ਬੁਝਨਿ ਆਪਣਾ ਅਣਹੋਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ॥
ਕੁਝ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
Some do not realise their origin and praise themselves in self-applause

ਹਉ ਢਾਢੀ ਕਾ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹੋਰਿ ਉਤਮ ਜਾਤਿ ਸਦਾਇਦੇ॥
ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਨੀਚ ਜਾਤ ਦਾ ਢਾਡੀ ਹਾਂ,
ਹੋਰ ਸਭ ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।
O, God! I am a low-caste bard, whilst others claim to be of high caste.

ਤਿਨ੍ ਮੰਗਾ ਜਿ ਤੁਝੈ ਧਿਆਇਦੇ॥੯॥
ਜਿਹੜੇ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
I seek the company of those who meditate on You.

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧॥

ਕੂੜੁ ਰਾਜਾ ਕੂੜੁ ਪਰਜਾ ਕੂੜੁ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ॥
ਰਾਜਾ, ਪਰਜਾ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ।
The King, the subjects and the whole world are all false.

ਕੂੜੁ ਮੰਡਪ ਕੂੜੁ ਮਾੜੀ ਕੂੜੁ ਬੈਸਣਹਾਰੁ॥
ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹਨ।
Mansions, castles and the people living inside them are false.

ਕੂੜੁ ਸੁਇਨਾ ਕੂੜੁ ਰੁਪਾ ਕੂੜੁ ਪੈਨ੍ਣਹਾਰੁ॥
ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੀ ਹਨ।
Gold, silver and people who wear them are false.

ਕੂੜੁ ਕਾਇਆ ਕੂੜੁ ਕਪੜੁ ਕੂੜੁ ਰੂਪੁ ਅਪਾਰੁ॥
ਸਰੀਰ, ਵਸਤਰ, ਅਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਵੀ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੀ ਹਨ।
Body, cloth and grand beauty are false.

ਕੂੜੁ ਮੀਆ ਕੂੜੁ ਬੀਬੀ ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰੁ॥
ਪਤੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਵੀ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹਨ,
ਜੋ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਖ਼ੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
Husband and wife are false, who get ruined in misery.

ਕੂੜਿ ਕੂੜੈ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਵਿਸਰਿਆ ਕਰਤਾਰੁ॥
ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ
ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
The false ones are infatuated in falsehood, forget their Creator.

ਕਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕੀਚੈ ਦੋਸਤੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਚਲਣਹਾਰੁ॥
ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਸਤੀ ਕਿਸ ਨਾਲ ਕਰੀਏ?
Who should be befriended? The whole world is false.

ਕੂੜੁ ਮਿਠਾ ਕੂੜੁ ਮਾਖਿਉ ਕੂੜੁ ਡੋਬੇ ਪੂਰੁ॥
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ,
ਨਾਸ਼ਵਾਨਤਾ ਨੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਡੋਬ ਦਿੱਤਾ ਹਨ।
All sweet things are false, falsehood has drowned many lives.

ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਕੂੜੋ ਕੂੜੁ॥੧॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ!
ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ।
Sri Guru Ji says: Oh Lord! Without you, everything is false!

ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ ਵਿਚੋਂ

ਚਲਦਾ...

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋ ਭਾਈ ਬਾਣੀ ਸਭ ਨੇ ਕੰਠ ਕਰਨੀ ਜਨਾਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ, ਬੁਢੇ ਬਾਲੇ ਨੇ। ਜੋ ਬਾਣੀ ਪੜੇਗਾ ਅਰ ਭਜਨ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਉਸ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਸੁਖ ਹੋਨਗੇ ਰਿਜਕ ਦੇ ਬਿਚ ਬੀ ਬਰਕਤ ਹੋਊਗੀ। ਸਰੀਰ ਬੀ ਅਰੋਗ ਰਹੇਗਾ ਹਰਿ ਤਰਾ ਸੇ। ਉਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੁਰੂ ਰਖਿਆ ਕਰੇਗਾ, ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ। ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਗਰਧਪ ਸਰਪਰ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਮਨੁਖ। ਸੋ ਜੀ ਮੈ ਏਸੇ ਬਾਸਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰਨ ਨੂ ਲਿਖਦਾ ਹਾ ਅਰ ਆਪ ਬੀ ਮੈ ਕੁਛ ਨਹੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹਾ। ਜਦ ਹਰਦਾਸ ਲਿਖਣ ਲਗਦਾ ਹਾ ਤਦ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਪਹਿਲੇ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋ ਤੈਨੂ ਅਛੀ ਲਗੇ ਸੋ ਮੇਰੇ ਤੇ ਲਿਖਾਈ' ਜੋ ਮੇਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਾਵਦਾ ਹੈ ਸੋ ਮੈ ਸੰਗਤ ਕੀ ਓਰ ਲਿਖ ਭੇਜਦਾ ਹਾ।

ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੇਹੜਾ ਸਾਧਨ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਣੇਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੋ, ਸੱਚ ਬੋਲੋ, ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਠੱਗੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਪਊਏ ਪਾ ਕੇ ਜੋੜੇ ਵਾਲੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਜਾਵੇ।

ਕਿਸੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਜੋ ਮਾਸ-ਸ਼ਰਾਬ-ਆਂਡਾ ਵਗੈਰਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਸੁੱਕੀ ਰਸਦ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਖਾਉ, ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਧਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ 'ਤੇ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਵੇਖੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਮੋਢੀ

ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰਾਫੂਲ
98768 50680

ਜਿੱਥੇ ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਬ੍ਰਿਟੈਨਿਕਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਸੁਧਾਰਕ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਰਤੀ ਹੈ।" ਉੱਥੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਅਗਨੇਸ਼ ਹੂਪਰ ਗੌਟਲਿਈਬ, ਹੈਨਰੀ ਗੌਟਲਿਈਬ, ਬਰਬਾਰਾ ਬੌਵਰਜ਼, ਬ੍ਰਿੰਟ ਬੌਵਰਜ਼ ਨੇ 1998 ਈ. ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡ ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ "men of the maleinun" 1000 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 1000 ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਦਭੁੱਤ ਕਾਰਜ ਅਰੰਭੇ, ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੋੜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਅਨੋਖੇ ਰਾਹ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤੇ) ਲਿੱਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ 1000 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 1000 ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ 1000 ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਰਫ 13 ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ 13 ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਲਾਹ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੂਕਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ, ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 1816 ਈ. ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਈਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਤਰਖਾਣ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਚਪਣ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਜਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਮੰਜੀ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਠੋਕਦੇ, ਫਾਲ ਪੱਚਰ ਲਾਉਂਦੇ, ਰੰਬੇ-ਦਾਤੀਆਂ ਠੱਪਦੇ, ਫਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟਾ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਆਪ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਦੇ, ਹਲ ਵਾਉਂਦੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ।

1837 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਆਪ ਕੰਵਰ ਨੌਂ ਨਿਹਾਲ ਦੀ ਪਲਟਨ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ। ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਿਯਾਦਾ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। 1839 ਈ. ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਾਂਤੀ ਫੈਲ ਗਈ। ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜਗੱਦੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਲਈ 36 ਕਤਲ ਹੋਏ, ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਹਾਲਾਤ ਆਪਣੇ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੇ। ਰਾਜੇ ਦੇਸ਼ ਧ੍ਰੋਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਕੌਮ ਘਾਤਕ ਕੁਝ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ-ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ 1842 ਈ. ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ 12 ਅਪ੍ਰੈਲ 1857 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜੇ। ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਿਆ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਰਿਯਾਦਾ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ

ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਮਰਦ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਰਦ-ਔਰਤ ਦੀ ਬਰਾਰਤਾ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 1 ਜੂਨ 1863 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਸਿਆੜ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਰਨ, ਵੇਚਣ ਤੇ ਵੱਟਾ ਕਰਨ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ "ਨਾ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਮਾਰੇ, ਨਾ ਵੇਚੇ, ਨਾ ਵੱਟਾ ਕਰੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਮਾਰੇ, ਵੇਚੇ ਜਾਂ ਵੱਟਾ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਦਿਵਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦੇਣਾ।" ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਕੁੜੀ ਮਾਰਨਾ ਗਊ ਤੇ ਵੀ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ।"

ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਤੇ ਲਾੜਾ-ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਚੁੱਕ ਦੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲ ਵਿਆਹ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖ਼ਤ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ "ਅਠਾਰ੍ਹਾ ਬਰਸ ਕੀ ਲੜਕੀ ਔਰ ਬੀਸ ਬਰਸ ਕਾ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਉਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।" ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਧਵਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 3 ਜੂਨ 1863 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਖੋਟੇ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਸਿਖਾਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ "ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਧੀਆ ਰੱਖਣਾ, ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਆਜ਼ ਲੈਣਾ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਵਪਾਰ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਇੱਥੋਂ ਆਪੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਖੱਦਰ ਪਹਿਨਣ, ਰੇਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗੱਡਿਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਡਾਕ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਡਾਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਚੀਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਈ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੌਖਲਾ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਪੰਜ ਨਵੇਂ ਸੂਬੇ ਥਾਪੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦਿੱਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 17 ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਥਾਪ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੂਕਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾਤਰ ਸੂਬੇ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ 22 ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਅਬ ਜੀ ਕਿਆ ਕਰੋਗੇਂ ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਮੈਂ ਘਰ-ਘਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਰੂਸ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਪੇਂਡੂ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੁੱਚੜਖਾਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹਵਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਗਊ ਮਾਸ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਬੁੱਚੜਖਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਵੀ ਖੁੱਲਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਗਊਆਂ ਵੱਢੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆ। ਇਸ ਅੰਨ੍ਹੇ ਪਾਪ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਪਾਪ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢਦਾ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅਖੀਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬੁੱਚੜਖਾਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਧਾਵੇ ਬੋਲ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸੂਰਵੀਰਾਂ ਨੂੰ 5 ਜੁਲਾਈ 1871 ਈ. ਨੂੰ ਰਾਏਕੋਟ ਵਿੱਖੇ, 15 ਸਤੰਬਰ 1871 ਈ. ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ, 26 ਨਵੰਬਰ 1871 ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਫਾਸੀਆਂ ਤੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਕੀ ਸਫਾ ਨੰ 31 'ਤੇ

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ

ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਕੌੜਾ
9644620053

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਭੈਣ-ਭਰਾ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭਾਵਨਾ ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਜੋ ਸੰਬੰਧ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੋਹ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਸਵਾਰਥ ਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਵਾਰਥ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨਾਂ ਵਿੱਚ 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ 'ਤੂੰ ਅਤੇ ਤੇਰੇ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸੰਬੰਧ ਭਗਤ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਰੂਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ' ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ 'ਤੂੰ ਅਤੇ ਤੇਰਾ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਚਦਾ ਹੈ-

"ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ"॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੱਜਲ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦਾ ਇੱਕ ਉਹ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ, ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਭਰ ਆਇਆ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਚਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੈਣ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਭਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ-

"ਸਾਚ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ"

ਜਿੰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਨੇਹੁ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਿਹੜੇ ਮੋਹ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਸਿੱਖ ਇਹ ਸੋਚੇ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਰਾ ਆਹ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਮੇਰੀ ਆਹ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰਥ ਹੈ। ਇਹ ਮੋਹ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

ਪੰਕਜ ਮੋਹ ਪਗ ਨਹੀ ਚਾਲੈ ਹਮ ਦੇਖਾ ਤਹ ਡੂਬੀਅਲੇ॥

ਮੋਹ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਣ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਕਿਸੇ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਏ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪੇ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਮੋਹ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦਿੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਮੋਹ ਵਸ ਇਸੇ ਹੀ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟਦੇ ਹਨ।

ਮੋਹ ਬੰਧਨ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਜੇ ਮੋਹ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਦਿਆਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਵਾਰਥ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਸਵਾਰਥ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮਰਪਣ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਵਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਟੁੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਦੇ ਤਲ ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਹੈ, ਪਰ ਮੋਹ ਸੰਸਕਾਰਿਕ ਹੈ। ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ, ਨਿਮਨ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤਰ ਹੀ ਸਕੂਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੋਹੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਕੂਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ-

ਬਾਕੀ ਸਫਾ ਨੰ 13 'ਤੇ

23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਨਾਬਾਲਗ ਬੰਗਾਲੀ ਕੁੜੀਆਂ

ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ
94172-33404

ਸ਼ਾਂਤੀ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਸੁਨੀਤੀ ਚੌਧਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਬਹਾਦਰ ਲੜਕੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਕਾਮਿਲਾ (ਹੁਣ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿਚ) ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੰਗਾਲ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਬਾਲਗ ਲੜਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ਾਂਸੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਘੋਸ਼ ਦਾ ਜਨਮ 22 ਨਵੰਬਰ 1916 ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇਬੇਂਦਰ ਨਾਥ ਘੋਸ਼ ਇਕ ਸਰਗਰਮ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਾਲਜ, ਕਾਮਿਲਾ ਵਿਚ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸਨ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪਲੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ ਯੁਗਾਂਤਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ, ਜੋ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਗ਼ਾਵਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਛੱਤਰੀ ਸੰਘਾ (ਲੜਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਘ) ਦੀ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸੀ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸੈਕਟਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਲਾਠੀਆਂ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਹ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਵਾਂਗ ਲੱਗਣ ਲਈ ਸਫ਼ੈਦ ਸਾੜ੍ਹੀ ਪਹਿਨਦੀ ਅਤੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਚੂੜਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਸੁਨੀਤੀ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਜਨਮ 22 ਮਈ 1917 ਨੂੰ ਕਾਮਿਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਫ਼ੈਜ਼ੂਨਿਸ਼ਾ ਬਾਲਿਕਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੂਲਾ ਨੰਦਿਨੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਯੁਗਾਂਤਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ 'ਮੀਰਾ ਦੇਵੀ' ਦੇ ਗੁਪਤ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਔਰਤ ਵਲੰਟੀਅਰ ਕੋਰ ਦੀ ਕਪਤਾਨ ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ- ਜੀਵਨ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਲਈ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਹੈ।' ਉਸ ਨੇ ਨੇਤਾਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਲੜਕੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਉੱਲਾਸਕਰ ਦੱਤ ਵਰਗੇ ਉੱਘੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜੋ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਨਾਮਤੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

14 ਦਸੰਬਰ 1931 ਨੂੰ, ਸ਼ਾਂਤੀ (15 ਸਾਲ) ਅਤੇ ਸੁਨੀਤੀ (14 ਸਾਲ) ਨੇ ਕਾਮਿਲਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਚਾਰਲਸ ਜੈਫ਼ਰੀ ਬੱਕਲੈਂਡ ਸਟੀਵਨਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਇੱਲਾ ਸੇਨ ਅਤੇ ਮੀਰਾ ਦੇਵੀ ਦੱਸੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਸਵਿਮਿੰਗ ਕਲੱਬ ਦੀਆਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਸਟੀਵਨਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਰਜ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੁਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਫਲ ਇਨਕਲਾਬੀ ਐਕਸ਼ਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਘੋਸ਼ ਤੇ ਸੁਨੀਤੀ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਫ਼ਾਂਸੀ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ। ਮਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਸਟੀਵਨਸ,

ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਤਤਕਾਲੀ ਵਾਇਸਰਾਏ ਵਿਲਿੰਗਡਨ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਜਾਰੀ ਇਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ। ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਸੁਨੀਤੀ ਦੀ ਧੀ ਭਾਰਤੀ ਸੇਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ,'ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰਵਾਈ ਵਕਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਂ ਦੁਰਗਾ ਵੱਲੋਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਰਗਾ ਕਾਰਜ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਕਤਲ। ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ, ਪਰ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੇ ਗੀਤ ਜ਼ਰੂਰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਜੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ, ਪਰ ਉਹ ਫ਼ਾਂਸੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਈਆਂ। ਕੈਦ ਦੌਰਾਨ ਸੁਨੀਤੀ ਨੂੰ ਹਿਜਲੀ ਡਿਟੈਨਸ਼ਨ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕੈਦੀ ਵਜੋਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ-ਸੁਨੀਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਭਰਾ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜੇ ਗਏ। 1939 ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਹ 7 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜੇਲੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਈਆਂ।

ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਨੀਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, ਉਸ ਨੇ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਣੀ। ਉਹ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਚੰਦਨ ਨਗਰ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਰਸਿੰਗ ਹੋਮ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ 1947 ਵਿਚ ਪ੍ਰਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਧੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।ਉਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ 1990 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਇਆ।ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਤੋਂ ਬੜੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਭਾਰਤ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਸੀ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਬੰਗਾਲੀ ਵੂਮੈਨਜ਼ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ।ਉਸ ਨੇ 1942 ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਚਿਤਰੰਜਨ ਦਾਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ।ਉਹ 1952-62, 1962-64, 1967-68 ਦੌਰਾਨ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ 'ਅਰੁਣ ਵਾਹਨੀ' ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਇੰਝ ਉਹ ਇਕ ਲੇਖਿਕਾ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲੜਕੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਬਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਕੌਮੀ ਨਾਇਕਾਂ ਵਜੋਂ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

....

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ

ਦਾਤ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰ॥

ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਪਦਾਰਥ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਵਸ ਜੁੜੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਇੱਛਾਵਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਨ ਦਾਤਾਂ ਤੋਂ ਦਾਤਾਰ ਵੱਲ ਮੁੜਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਦੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰਾਹ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤੂੰ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਸਾਡੇ ਮੋਹ ਜਾਲ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨੇ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਈਏ।

....

ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀ–
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ)
+61467521573

ਭਾਵੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵਾਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿਆ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ ਰਹਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਜਿਰਾਂਦ ਤੇ ਸਬਰ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਨ ਪਰ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦਾ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖੀਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਬਿਖੜਾ ਪੈਂਡਾ ਸੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰਹਿਬਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਦੀਨਾ ਬੰਧੂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਣਾ।

੧੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੭੨ ਈ. ਨੂੰ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਝ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਜੀ ਆਹ ਸਭ ਕੁਜ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਮੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਆਹ ਸਭ ਕੁਜ ਮੈਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮੈ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹੋ ਆਪ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਕੰਮ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਗਇਆਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ।"

ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਸੀ, ੧੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੭੨ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਗਏ, ਉਸ ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਉਂਤ ਬੰਦੀ ਕਰਨਗੇ। ੫ ਫਰਵਰੀ ੧੯੭੨ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ ਨਿਵਾਜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਕਾਰ ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜੇ ਤੈ ਮੁਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬ ਬਡੇ,
ਅਚਰਜ ਥੀਏ ਹਹਿ ਕਾਰ ਤਿਨ ਕੇਰ ਪੈ।
ਦੋਸ਼ਹੀਣ ਉਸ ਸਮੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਰੰਗੂਨ,
ਭੇਜ ਦੀਓ ਅੰਗਰੇਜੈ, ਖੂਬ ਸੋਚ ਫੇਰ ਭੇਜ ਪੈ।
ਔਰ ਹੁਤੇ ਸੂਬੇ ਜੇਈ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਭੇਜ ਤੇਈ,
ਜੋੜ ਤੋਰ ਦੀਓ ਏਸ ਪੰਥ ਕੋ ਬਖੇਰ ਪੈ।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੂ ਕੀ ਠੌਰ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਤਾਂਹੇ,
ਅਬਿ ਹੈ ਮਹੰਤ ਕੰਤ ਕੂਕਿਓਂ ਕਾ ਹੇਰ ਪੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਿਖੜਾ ਪੈਂਡਾ ਇਹ ਸੀ: ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਨੈਣ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਹੀ ਸਮਝਿਆ। ਸਾਰੀ ਸਾਧ- ਸੰਗਤ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ। ਜੇ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠ ਕਰਦੇ, ਜੋ ਕਿ ੭ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿਓਂਕਿ ਮੁਖ਼ਬਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੫ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ੧੯੭੨ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ। ਜੋ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਾਠ, ੪੮ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਧਰ ਅਜੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੋਰੇ ਹੀ ਸਨ, ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਲਾਰਡ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਸਾਹ ਓਦੋਂ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:-

ਅੱਜ ਤੋਂ ਇਹ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ,
ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਰੱਖੇਗਾ,
ਮੇਰੇ ਧੱਕੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇਗਾ,
ਪਰ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਧੱਕੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਾਂਗਾ।

ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਅ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਸੀ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਜਨਵਰੀ ੧੯੨੫ ਵਿੱਚ ਨਸੀਬ ਹੋਈ।

ਇੱਧਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਵੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਸਜਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕੂਕਪੁਣਾ ਛੱਡੋ, ਕਛਹਿਰਾ ਲਾਓ। ਜਦੋਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪਾਠ ਕਰੋਗੇ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਭਿਜਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਸ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣਾ, ੫ ਜਣਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸੁਣਨੀਆ।

ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੇ, ਓਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਮਨਸਾ ਰਾਮ ਦੀ ਸਮਾਧ ਕੋਲ ਰਾਈਆਂ ਲਾਗੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਅਰਜੀ ਦੇ ਕੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣੀ ਪਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਸੀ ਸਗੋਂ ਜਨਤਾ ਉੱਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਵਾਜ਼ ਨਾ ਉਠਾ ਸਕੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦੌਰਾ ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਨੰਦਾ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਰਜ ਰਜ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵੱਧਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇਖ ਕੇ ਬੀਬੀ ਨੰਦਾ ਨੇ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਰ ਵਕਤ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਰੱਖਣੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਬੈਠਣਾ। ਬੀਬੀ ਨੰਦਾ ਨੇ ਬੋਲ- ਕੁਬੋਲ ਬੋਲੀ ਜਾਣਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ ਸਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਸਮੇਂ ਭੁੱਖ-ਭਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਖੋਲ ਦਿੱਤੇ। ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚਲਾਈ ਰੱਖੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਗਵਰਨਰ ਸਦਾ ਵਰਤ ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ:-

'ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ੨੫੦੦ ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,
ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵੋਗੇ,
ਆਹ ਤੇ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਸਾਡਾ ਹੀ ਹੈ,
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲਵਾਂਗੇ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਲਵਾਂਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ੫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ੧੦ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਪਹਿਲੇ ਸਿੰਘ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ਵੀਂ, ੧੧ ਵੀਂ ਤੱਕ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਰਵੀਂ ਤੱਕ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਵਨ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਉਗ੍ਰ ਦੰਤੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ' ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ:-

ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਿੱਖ-ਪੰਥ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਲ ਚੱਲੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕਮੇਟੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦੇ ਝੱਖੜ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਰ ਜਬਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਬਰ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀ ਬਣ ਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

....

ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ

(ਅਣਛਪਿਆ–ਭਾਗ)

(ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਅੱਗੇ)

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਣ ਬੈਂਗਲੌਰ ਦਿਲੀਓਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ ਬੈਂਕੋਕ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਬੰਬਈ ਆਉਣਗੇ ਏਥੋਂ ਬੈਗਲੌਰ ਨੂੰ ਜਹਾਜ ਉਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਬੈਂਕੋਕ ਵਿਖੇ ਮਨਚੰਦਾ ਨੇ ਇਕ ਕਾਰ ਖਰੀਦੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਉਹ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬੈਂਗਲੋਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਘਟਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਸੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬੈਂਕੋਕ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਤ੍ਰੈ ਟਿਕਟਾਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਇਗਾ ਆਦਿ।

ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਲੱਕੀ ਮਨਵਿੰਦਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਫਤਹ ਫਤੂਹੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਅਰਜ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਚੁਅੱਖਰਾ ਭਜਨ ਵਾਰਦ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ: "ਭਜਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਚਾਰ ਪੰਜ ਬੰਦਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਂ, ਵਿਚਾਲੇ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ: ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਕਵੀ ਜੀ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਉਹ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਦਰ ਭਿੱਜਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਵੀ ਕਦੇ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸਾਂ 5-6 ਜਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਐਸੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਅਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨਣੀ ਨਹੀਂ ਆਪ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹਿਆ "ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਭਜਨ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।"

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ।

ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਪੁੱਤਰੀ ਬਿੱਟੂ ਤੇ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਏਥੇ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁੜਮਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਜਹਾਜੇ ਚੜਾਣਾ ਸੀ।

9:30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਲੱਕੀ ਅਤੇ ਸੇਠ ਤ੍ਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅੱਜ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਖੇ 3 ਤੋਂ 4 ਤੇ ਫਿਰ ਕੀਰਤਨ 5 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਸੰਤ ਬਿਅੰਤ ਸੋਖਲ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ, ਸਾਜਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਗ ਪਾਸ ਇਹ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ ਕੇ ਆਇਆ।

ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸ਼ਾਮੀਂ 6:30 ਵਜੇ ਕੋਠੀ ਪੂਸਾ ਰੋਡ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੇਠਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਵੀਹ ਤੀਹ ਸਰੋਤੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਲਾਕਾਰ ਜਥੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਮਗਨ ਮਨ ਸ੍ਰੀ ਪਵਨ ਕਮਾਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਦਾ ਤਬਲਾ ਵਾਦਨ ਸਰਵਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਲਾਕਾਰ ਪ੍ਰੌਢ, ਖੂਬਸੂਰਤ, ਸੁਹਣੇ ਕਦ ਕਾਠ ਦਾ ਗੋਰਵਰਨੀ ਆਪਣੀ ਚੌੜੀ ਹਥੇਲੀ ਤੇ

ਲੰਮੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਘਰਾਣੇ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਏਡੇ ਨਿਖਰਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਤਬਲਾ ਵਾਦਨ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਵਾਦਨ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ, ਨਿਰਮਾਣ ਭਾਵ ਨਾਲ ਹਰ ਵਾਰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਬੋਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਲ ਬੈਠਾਲ ਲਿਆ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਿੰਕੀ ਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਭਾਵ ਜਾਂਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੱਚਤ ਸਨ, ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਪਰਤ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਨੂੰ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਮੈਨੂੰ ਐਉਂ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਵਾਹਨ ਤੇ ਸਵਾਰ ਦੂਰ ਦਿਸਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਦੌੜਿਆਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨਗਮੇ ਨਾਲ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਣ ਸੁਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਸੁਣਾਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਰੂਪ ਵੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਗੁਣੀ ਜਨ ਵੀ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪੰ. ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਅਰੁਣਾ ਸਮੇਤ ਪਤੀ ਅਸ਼ੋਕ ਕਲ੍ਹੇ ਨਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਕਿਸਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਪੰ. ਦੁਰਗਾ ਲਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਅਲਾਉਂਦੀਨ ਖਾਂ ਅਸਰਾਜ ਵਾਦਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ੋਕ ਖੰਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਤੀਸ਼ ਛਿੱਬਰ, ਸ੍ਰੀ ਜੋਲੀ ਲਾਗਰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਛ ਨਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਸਨ: ਸ੍ਰੀ ਘਾਸੀ ਰਾਮ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ, ਸ. ਹੰਸਪਾਲ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਡਰਾਈਵਰ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਪਤਨੀ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਉਹਦੇ ਲਾਡੀ ਲਵਲੀ ਸੂਤੀ ਸਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਰੀ ਗਾਰਡਨ ਸਮੇਤ ਪਤਨੀ, ਮੰਡੀ ਵਾਲੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ।

ਜਦ ਤੱਕ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿੰਕੀ ਨਾਲ ਟਿਪਣੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਹਿਰਦਿਓਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ- ਉਹਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਅਮੁਲ ਭੰਡਾਰ ਨੇ ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਨਿਖਾਰ ਦਿੱਤਾ। 7:10 ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਪਰ ਤੀਵਰਗਤੀ ਨਾਲ ਬੋਲ ਸੁਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਤਬਲੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੁਹਰਾਉ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਤਿਹਾਈਆਂ ਦੇ 6 ਚੱਕਰ ਲਿਆਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੰਦਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਸ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਤਮਨ ਸ਼ਬਦ ਸਨ: ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਪਵਨ ਹੈ, ਕੁਮਾਰ।

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਮ੍ਰਿੰਤਸਰੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ: ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਮਾਸਟਰੀ ਮੀਆਂ ਕਾਦਰ ਬਖਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਹੀ ਸੀ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਇਕ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਹੀ ਸਬਕ ਸਿਖੇ ਤੇ ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਬਹੁਤੇ ਤਬਲਾਵਾਦਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਲਭ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਾਦਰ ਬਖਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਸਿਖਿਆ ਪਾਈ ਸੀ। ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵੀ ਓਸੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸਿਖਿਆ। ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਵਲਭ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਗਿਰਦੀ ਵਿਚ ਫ਼ਖ਼ਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਇਕ ਸਜਣ ਹੈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਰਤਨ ਹੈ ਕੀ ਅੰਤ ਹੈ ਉਸਦੇ ਬੋਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ:

ਕਿਤੋਂ ਇਕ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਤਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਉਸਦੇ ਪਖੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਛੇੜਨ ਲੱਗਾ, 7:20 ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਂਵਲਾ ਭਾਰਾ ਐਨਕਧਾਰੀ ਸੱਜਣ, ਵਾਜੇ ਵਰਗੇ ਸਿੱਧੇ ਜਿਹੇ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਐਸੀਆਂ ਕੋਮਲ ਛੋਹਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੂਰੀਆ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਕੰਬਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨੇ ਸੁਰ ਜੋੜ ਮੇਲ ਦੀ ਉਹ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰੋਤੇ ਬੇਵੱਸੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿ ਉੱਠੇ, 15 ਮਿੰਟ ਦੇ ਆਲਮ ਬਾਦ ਪਿੰਕੀ ਦੇ ਤਬਲੇ ਨੇ ਥਾਪ ਦਿੱਤੀ, ਪੰਜ ਕੁ ਮਿੰਟ ਪਿੰਕੀ ਵਾਦਨ ਉਪੰਰਤ ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਇਕਵਾਰ ਵੀ ਗੜਕਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਆਂ, ਉਹ ਸੂਖਮ ਛੋਹਾਂ ਨਾਲ ਏਨੀ ਕੁ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਤੰਤੂ ਸਾਜ਼ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਅਪਾਲ ਜੋੜ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਆਦਾਇਗੀ ਨਾਲ 7:55 ਤੇ ਪੇਟੀ ਵਾਦਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਾਦਨ ਨਖ਼ਰੇ ਦਾਰ ਸੀ।

20 ਮਿੰਟ ਦੇ ਇੰਟਰਵਲ ਬਾਅਦ ਪੰ: ਰਾਮ ਨਰਾਇਣ ਜੀ ਸੁਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਰੰਗੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਪੰ. ਰਾਮ ਨਰਾਇਣ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਆਗਿਆ ਲਈ ਬੱਚੇ ਮੁਲਤਾਨੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਗਈ।

ਪੰ. ਜੀ ਦਾ ਗੰਜਾ ਸਿਰ, ਕਾਲੇ ਕੀਤੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ, ਦੁਹਰਾ ਸਰੀਰ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੁੜਤਾ, ਚੌਂਕੜਾ ਲਗਾਇਆ, ਸਾਰੰਗੀ ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਗਜ਼ ਫਿਰਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁਹਕਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸੁਰਾਂ ਗੂੰਜ ਉਠੀਆਂ। ਗਜ਼ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਕਦੇ ਭਾਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਢਦਾ ਕਦੀ ਉਂਗਲਾਂ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਤਾਰਾਂ ਤੇ ਨਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪੰਡਤ ਜੀ, ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੋਟਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮੇਟੀ ਆਲਾਪ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਜਾ ਗਏ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਬਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਸੁਰਾਂ ਚੁਕਣੇ ਕਦੇ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਖੱਬੇ ਚਲਾ ਮਾਰਦੇ। ਸਾਰੰਗੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖੇਡਣਾ ਕਦੇ ਬੜੇ ਮਧੁਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਝੰਝਾਵਾਤੀ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਚੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਪਰਖ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤਾਂ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਗੁਣੀ ਸਰੋਤੇ ਵੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ, ਆਹਾ ਹਾਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਿੰਕੀ ਦਾ ਵੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨੀ ਤੁੰਦ ਚਾਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਉਤਰਨ ਪੰਡਤ ਜੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਪਿੰਕੀ ਓਨੀ ਹੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਜਵਾਬ ਤਬਲੇ ਨਾਲ ਦੇ ਦਿੰਦਾ।

8:50 ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿਹਾਈਆਂ ਲਾ ਕੇ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਇਕਦਮ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ: ਪਿੰਕੀ ਦਾ ਤਬਲਾ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਹੀ ਸੁਨਾ ਹੈ ਸਾਥ ਮੇਂ, ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਲਈ ਆਖਿਆ ਅੱਜ ਤੁਸਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਜਾਇਆ ਹੈ ਫੇਰ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੁਣਾਂਗੇ।

ਇਸ ਬਚਨ ਦੇ ਦੋ ਮਤਲਬ ਸਨ, ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਹੀ ਵਾਦਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸੁਆਦ ਦਾ ਫੇਰ ਕਦੇ ਵਜੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੰਗੀ ਵਜਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਹਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਇਹਦੇ ਲਈ ਕਦੇ ਫੇਰ ਸ਼ਾਮ ਕਢਾਂਗੇ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ 9 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸਮਾਪਤੀ ਸੀ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ ਦੀ ਪਰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਸੀ।

10 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਲੀਨਸ਼ੇਵ ਸ਼ਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਠੁਮਰੀ ਤੇ ਗਜ਼ਲ ਗਾਇਕ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੇ ਸੁਰੀਲਾ ਗਾਇਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਨ ਜਨਾਬ ਹੁਸੈਨ ਬਖਸ਼ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ। ਇਹ ਨਜ਼ਾਕਤ ਸਲਅਤ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ। ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਮਧਿਆਂਤਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਠਾਕੁਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ: ਅਰਜ਼ ਕਰੋ, ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣੀਏ। ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਗਜ਼ਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਕ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਨਾਣ ਲਈ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਹੁਸੈਨ ਬਖਸ਼ ਵੇਖਣ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਜੁਆਨ ਲੱਗਿਆ ਉਹ ਅੱਗੇ ਆਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਵਾਜੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਜੀ ਵਾਲੀ ਪੇਟੀ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋੜੀ: ਜ਼ਰਾ ਸੰਭਲ ਕਰ ਬਜਾਨਾ ਬਾਬਾ ਬੜਾ ਤੇਜ਼ ਹੈ। ਏਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਸੀ ਪਰ ਹੁਸੈਨ ਬਖਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਹਵਾ ਦੇਣੀ ਤੇ ਖੱਬੇ ਨਾਲ ਸੁਰਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ। ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦੂਜੀ ਟਿੱਪਣੀ ਆਈ: ਬਾਜਾ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਥਾ ਹੀ ਆਪ ਭੀ ਖ਼ੂਬ ਨਿਕਲੇ, ਬਾਏਂ ਸੇ ਬਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੀਆ। ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ: ਹਜ਼ੂਰ ਠੁਮਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਪਹਾੜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲ ਉਠੇ:

ਸੋਨਾ ਲੇਨੇ ਪੀ ਗਏ ਸੂਨਾ ਕਰ ਗਏ ਦੇਸ
ਨ ਸੋਨਾ ਮਿਲਾ ਨਾ ਪੀ ਮਿਲੇ ਪੈ ਗਏ ਗਏ ਕਲੇਸ਼

ਚਲਦਾ...

ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਕਿੱਸਾ ਕੀਤਾ

(ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਚੋਂ)

ਸੰਪਾਦਕ: ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ
9996371716

ਸੰਦੇਸ਼ਵਾਹਕ

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਏਥੋਂ ਸੁਕੇਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸਣ ਜਾਣਾ ਸੀ) ਇਹਨਾ (ਬਿਅੰਤ ਜੀ) ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੋਢੇ ਲਾ ਲਿਆ। ਕੂੰਡਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਪੱਜ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੂੰਡੇ ਹੱਥ ਦੇ ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਜਗਾਤਖ਼ਾਨੇ ਰਾਤ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਰੋਪੜ ਆ ਗਿਆ।ਅੱਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਟਰ ਆਈ ਤੇ ਦੱਸਣ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਮੈਂ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਮੋਟਰ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੈਦਲ ਹੀ ਬਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਮੁਰਿੰਡੇ) ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਪੰਜਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਇਕ ਮੋਟਰ, ਨਾਲੇ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਕਢਾਈ। ਉਸਦੇ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਪਰ ਡਰਾਈਵਰ ਸਿੱਖ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਤਕ ਨਾਲ ਬਹਾਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਏਥੇ ਮੈਂ ਅੱਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਨੋ ਦੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਵਕਤ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਸਦੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਘੋੜਾ ਜੁਪਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਪਹੀਆ ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕੱਚੀ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸਵਾਰੀਆਂ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਂਹਦੈ: ਸਰਦਾਰਾ, ਅਜੇ ਅੱਧਾ ਫਰਲਾਂਗ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਭੱਜਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗਾਂ ਤੇ ਆ ਫੜਿਆ।ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਗਈ ਬੱਸੀ। ਬੱਸੀ ਵਾਲੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਦੋ ਮੀਲ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਪਏ। ਗੱਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਬਹਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਹੰਦ ਬੱਸੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਨੇ: ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਜਾਹ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਏ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਕੋਲ, ਉਥੋਂ ਮੁੜਦੈ ਮੋੜ ਸੜਕ ਦਾ, ਓਦੂੰ ਪਿਛੇ ਹੀ ਸਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੁ ਕਿ ਚੋਰ ਮਿਲ ਪਏ, ਉਹਨਾਂ ਮਾਰੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਡਾਂਗ ਮੂਹਰਲੇ ਨੂੰ। ਉਸ ਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ, "ਮੈਂ ਮਰ ਗਿਆ।" ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠਿਆ ਤੇ ਸੋਟਾ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿਤੀ, ਡਾਂਗ ਮਾਰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਏ। ਚੋਰ ਸੁਣ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: ਲੋ ਜੀ, ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਤੁਸਾਂ ਮੋੜ ਦਿਤੈ। ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਜਾ ਲੱਥਾ।ਮੈਂ ਪੁਲ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਛੇ ਕੋਹ ਬੀੜ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਥੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਲੋਅ ਲਗਦੀ ਨੂੰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਕੇ ਉੱਠੇ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਕਮ ਈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਪੱਲਾ ਹਿਲਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਦੂਜੀ ਸੰਗਤ ਇਹਨਾਂ ਤੋਰ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਤੇ ਭਾਈ (ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ) ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ। ਮਿਲੇ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਦਿਤੀ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹੀਓ ਨੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: "ਆ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਚੱਲੀਏ, ਫਿਰ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਆਂ।"

ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: "ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ ਚੌਧਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਏ।ਮੈਂ ਨਹਾ ਧੋ ਲਿਆ।" ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਆਖਿਆ: "ਤੁਸੀਂ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਉ ਜੋ ਕਰਨੀ ਏ। ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸਰਹੰਦ ਭੇਜਣਾ ਏਂ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਰੋਪੜ ਅਪੜਨਾ ਏਂ, ਮੈਂ ਵਾਹਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਏ।"

ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਉਠਾਇਓ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀ ਆਂਹਦੀ ਏ ? ਮੈਂ ਆਖਿਆ: "ਜੀ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤਾਂ ਆਂਹਦੀ ਏ ਕਿ ਰੂਸ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਆਊਨੈ, ਉਦੋਂ ਈ ਆਊਨੈ, ਸਾਡੇ ਭਾ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਈ ਆਇਆ ਪਿਐ। ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਨੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਸੱਦ ਲਉ।" ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਓ ਨੇ: "ਤੂੰ ਤੇ ਪੈ ਜਾ ਲੰਮਾ, ਸੁਖ ਲੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਾਰ ਲਿਖ

ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।"

ਤਾਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਤਾਂ ਆ ਗਏ। ਬਿਅੰਤ ਜੀ ਤੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਪਾਲਕੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਉਠਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਪੜ ਆ ਗਏ। ਅਗੇ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਦੁਰਾਹੇ ਆ ਗਏ (ਸਰਹੰਦ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਦੀ) ਦੁਰਾਹਿਓਂ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੀੜ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਨੇੜਤਾ ਹੋਰ:

ਸਿੰਘ ਬੀੜ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਸਨ। ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕੱਤਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ: ਤੂੰ ਚੱਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਦੌਰੇ ਜਾਣਾ ਏਂ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਇਲਾਕੇ (ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ) ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਦੋ ਮੇਲੇ ਸਨ ਉਹ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਆਏ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੈਠਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਖਿਆ: ਕਾਕਾ ! ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਈ ਕੀਤੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਕੰਮ ਹੋਰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਏਂ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ: ਜੀ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਦੇ ਊਠਾਂ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਿਚ, ਆਜ਼ਾਦ ਬੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਮੈਂ ਦੋ ਵਾਰ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਆਖਣ ਲੱਗੇ: ਚੰਗਾ ਕੱਛ ਪਰਨਾ ਫੜ ਲੈ ਤੇ ਪਿੰਡ ਚਲਾ ਜਾਹ।

ਮੁਖ਼ਤਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਢ

ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕੋਈ ਮਖ਼ੌਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੱਛ ਪਰਨਾ ਲਿਆ, ਗੜਵਾ ਫੜਿਆ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਨਾ ਮੰਨੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗੋਂ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਲੱਗਾ ਨਾ ਪਿੰਡ ਦੀ, ਫਿਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਓ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਲੱਗੇ ਨਾ ਪਿੰਡ ਦੀ, ਫੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਵੀਂ। ਉਹ ਖਿੱਚ ਲਿਆਇਆ। ਤਕੜਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਫੇਰ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਫਿਰ ਆਖਿਆ: ਤੈਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਈ ਜਾਣਾ ਪਊ। ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਨੁੱਕਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ: ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਓਦੋਂ ਈ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮੂ ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਫਿਰ ਭਾਈ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ।

ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ: ਜੇ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਏਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜੱਟ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਨੀ। ਕਈ ਜੱਟ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਰੁਕਦੇ ਨੇ। ਸਾਥੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ ਨਿਕਲ, ਤਾਂ ਅੱਜ ਈ ਨਾ ਘੱਲੋ। ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ: ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਊ ਕਰ, ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਕਰ, ਪਰ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਜਾ ਕੇ। ਤੂੰ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਏਂ।

ਮੈਂ ਆਖਿਆ: ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਬਾਰਾਂ ਇਕ ਵਜੇ ਡੇਰੇ (ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ) ਅੱਪੜ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਲੰਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਗੱਦੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਚੁਬਾਰੇ ਜਾ ਪਿਆ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਜਾਨਾਂ ਉਸ ਤੜਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਐ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਗੱਦੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਉਠਿਆ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਣੀ ਕੀਤੈ। ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਤਬੇਲੇ ਚਲਿਆ ਜਾਨਾਂ। ਫੇਰ ਬੇਬੇ (ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ) ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਆ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘ ਘੱਲ ਕੇ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ: ਕਾਕਾ! ਤੂੰ ਸਾਂਭਣੈ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਅਗੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹੈ ਉਸ ਜਾਣਾ ਦੌਰੇ ਨਾਲ। ਉਹਨੂੰ ਲੈ ਜਾ ਖਿਡਾ।

ਜੱਟ ਖੜਕਾਈ:

ਮੇਰੀ ਅੱਗੇ ਜਮਾਤ ਓਥੇ (ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ) ਹੈ ਗੀ ਸੀ, ਐਵੇਂ ਆਖਾਂ ਪਿਆ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜੱਟ ਖੜਕਾ ਕੱਢੇ।

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੱਢਾ ਮਹੀਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਖੇਲ ਧੋ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰੀ (ਹਲਟੀ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਦੀ), ਜੁਆਹਰੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ (ਪਾਣੀ ਪੀਣ)। ਨੱਢਾ ਕਹਿੰਦਾ: ਵੇਖੋ ਜੱਟ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਟਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ (ਬਿਅੰਤ ਜੀ) ਨੂੰ ਉਂਗਲ ਲਾ ਕੇ ਖਿਡਾਨਾ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਨੱਢੇ ਆਖਿਆ ਨਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਨੂੰ ਆਖਿਆ: ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਏਥੇ ਖਲੋ ਜਾਓ।

ਮੈਂ ਜੁਆਹਰੇ ਨੂੰ ਜਾ ਆਖਿਆ: ਜੁਆਹਰਿਆ! ਪਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆ ਲੈਣ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਲਿਆ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਡਾਹ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਡੱਕਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਂਹਦੈ: ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ

ਓ, ਸੌ ਸੌ ਥਾਂ ਦੀ ਠੀਕਰੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਓ ਏਥੇ, ਚਵਲ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਰੋਅਬ ਪਾਂਦੈ ਜੱਟ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸੋਟਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੱਢੇ ਕੋਲ ਸੀ ਦੋ ਕੁ ਹੱਥ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ। ਮੈਂ ਫੜ ਕੇ ਕੁੱਟ ਕੱਢਿਆ, ਉਹ ਬੰਦਾ ਸੀ ਮਾਈ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਦਾ। ਗੁਲਾਬੂ ਕਾ ਟੱਬਰ ਵੱਜਦੈ ਉਹ। ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਈ ਜੀ ਭੱਜੇ ਆਏ: ਉਹਦੀ ਪੱਗ ਲਹਿ ਗਈ, ਉਹਦੇ ਗਲ ਪੈ ਗਿਐਂ। ਤੂੰ ਆਂਦਿਆਂ ਹੀ ਚੰਨ ਚਾਹੜ ਦਿਤੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਜੀ ਜੇ ਰਹਿਣੈ ਤਾਂ ਗਾਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।

ਉਹਨਾਂ (ਮਾਈ ਜੀ) ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਘੱਲਿਐ।

ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਸੇਵਾ: ਫੇਰ ਇਕ ਗੁੱਜਰ ਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਉਹ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਕੁੱਟ ਘੱਤਿਆ।ਉਸ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਬਾਗ਼ ਵਾਲੇ ਖ਼ੂਹ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਗੜਵਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪੀਕੇ ਗੜਵਾ ਫਿਰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਬਾਗ ਵਾਲੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਗੜਵਾ ਕੱਢ, ਪਾਣੀ ਪੀ, ਫਿਰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ੍ਹਾਂ ਘੁਮੰਡੇ ਕੇ ਹਲ ਵਗਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਘੁਮੰਡੇ ਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਜਾ ਚੰਬੜਿਆ। ਮੈਂ ਜਾ ਪਿਆ ਉਥੇ ਹੀ। ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਨਾਲ ਕੁੱਟ ਕਢਿਆ। ਫਿਰ ਉਹਦੀ ਪੱਗ ਈ ਉਹਦੇ ਗਲ ਪਾ ਕੇ ਇਕ ਥੰਮੇ ਨਾਲ ਲਿਆ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਕਿੜ ਮੇਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਾਹਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ। ਘੁਮੰਡੇ ਕੇ ਤਾਂ ਨਾ ਆਏ।ਹੋਰ ਜੱਟਾਂ ਆਕੇ ਛੁਡਾਇਆ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ: ਇਹ ਏਨਾ ਵਧਿਐ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖੂਹ ਤੇ ਆਕੇ ਸਾਡਾ ਈ ਸੁੱਚਾ ਗੜਵਾ ਕੱਢ ਕੇ ਮੁੜ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ।

ਦਸੌਂਧੀ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ: ਆਥਣ ਨੂੰ ਬੈਠੇ ਆਂ ਬੰਚ 'ਤੇ। ਦਸੌਂਧੀ ਸਾਡਾ ਰਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਦਾ ਮੁਖ਼ਤਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਸੌਂਧੀ ਜੱਟ ਤੇ ਹਕੀਮ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਂਹਦੈ: ਤੂੰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਭੜਥੂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਗੁੱਜਰ ਮਗਰ ਸੌ ਡਾਂਗ ਏ। ਆਪਣਾ ਸਾਮਾ ਕਰ ਲੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਸੌ ਡਾਂਗ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਗੱਲ ਇਹ ਐ ਕਿ ਉਸ ਸਾਡਾ ਖੂਹ ਵਿਚ ਵਗਿਆ ਗੜਵਾ ਕਿਉਂ ਕੱਢਿਐ। ਏਨਾ ਵਧੋਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਵਧਾਂਗੇ। ਝਗੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਝਗੜ ਪਏ। ਉਸ ਆਖਿਆ: ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਜਦੋਂ ਠੁਕੀਆਂ। ਉਸ ਗੱਲ ਇਕ ਕੱਬੀ ਆਖੀ। ਮੈਂ ਲਾਹ ਕੇ ਸਿਰੋਂ ਪੱਗ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਚੰਗਾ ਠੋਕਿਆ। ਭਈਆ ਤੁਲਸਾ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਛੁਡਾਣ ਆਇਆ। ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖ ਮਾਈ ਜੀ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਮਾਈ ਜੀ ਭੱਜੇ ਆਏ। ਮੈਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਆਖੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਪਤਾ, ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਪਤਾ।

ਮੁਖ਼ਤਾਰਨਾਮਾ ਟੁੱਟਾ: ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਹਟ ਕੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਪਾ ਦਏ। ਓਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮਾ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਤਾਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ (ਮਸਤਾਨੇ) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਵੀਰਮ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਦਸੌਂਧੀ ਦਾ ਮੁਖ਼ਤਾਰਨਾਮਾ ਤੁੜਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਤਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ : ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਮਾਈ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਇਨ ਆਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ ਅਹੁ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ: ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਧੇ ਹੁਣ ਹੋਣਗੇ ਹੀ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਾ ਘਬਰਾਓ। ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਵਾਧੇ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਸ ਘਰ ਦੇ।ਜੇ ਉਹ (ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੱਟ) ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਸੌ ਥਾਂ ਦੀ ਠੀਕਰੀ ਦੱਸਦੇ ਨੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਹੀ। ਫੇਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਆਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਮੈਨੂੰ ਦੌਰੇ ਲੈ ਚੱਲੋ।ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਫਿਰ ਦੌਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਸਾਲ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੰਮਣ ਸਾਰ ਹੀ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਾਲ ਬਿਜਲੀਵਾਲ ਦਾ ਹੋਲਾ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਹਿਰ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਸਲੋਗੜ੍ਹੇ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ 'ਮਾਲੂਵਾਲ', (ਇਹ ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੋਟੀਆਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ) ਕੋਲ ਜਾਣ ਦਾ। ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਫਿਰ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਬਸਤਰ ਧੋਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਬਿਰਧ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ: ਤੂੰ ਨਾ ਹੁਣ ਧੋ।ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਏ।

ਚਲਦਾ...

How Did Bhagavad Gita Help Subhash Chandra Bose?

Acharya Prashant

Questioner: Pranāma, Acharya Ji. I am an alumnus of this college (DTU), currently studying at IIT-Delhi. So, today is Subhash Chandra Bose Jayanti and as we know, at the young age of fifteen, he read the biography of Swami Vivekananda, and subsequently, he read the teachings of Ramakrishna Paramhans and the Upanishads. And this part of his life is not known mostly.

Apart from being a revolutionary, we also know that Bhagavad Gita's teachings were inspirational for him and had a special impact on his life. So, my question is, how the youth of today can be brought closer to the scriptures so that we can have more revolutionaries like him with a deeper understanding of life?

Acharya Prashant: See, there is no revolution possible without the Gita. We have a lot of self-declared, self-appointed micro rebels these days.

Everybody wants to be seen as a firebrand rebel in his own right. But there is no revolution possible without the Gita. And when I say Gita, I do not mean a particular book or a particular scripture. By Gita, I mean a particular class of wisdom literature. So, to me, the Upanishads are Gita.

And anyway, even if you just say Gita, there are at least two dozen Gitas that just I would have spoken on, and most of them are truly remarkable. So, when I say Gita, that would also mean, let's say, the words of Ramana Maharshi or the discourses of Jiddu Krishnamurti. There is no revolution possible without the Gita. Now, you know what I mean by the Gita. Yes, something that uplifts your consciousness, *Chetana,* from its *Prakritik* slavery to liberation.

Please pay attention; this is very important. I'm glad this question came up. So, your default condition at birth and in life is one of slavery. We do not realize that. In fact, it took the West very long to realize that. Otherwise, the West kept saying, "Man is born free but is found in chains everywhere." Who was that who said this? Rousseau. No, we are not born free. Birth itself is slavery. Birth itself is bondage.

Have you seen a stillborn baby? Does it have any knowledge, any realization? Is it independent of its body? Is it free of fear or of temptation? Can it control its impulses? So, when you are born, you are already a slave. In

the moment of conception itself, in the mother's womb, it is slavery that is conceived. So, liberation has to be attained. And because that slavery is so fundamental to this body, therefore, a great revolution is needed and that revolution can come only from the Gita.

By implication, if there is no Gita in your education, you are condemning yourself to lifelong slavery.

How exciting! How exciting! And that's the reason why even those who are not remembered particularly for their spiritual inclination, people like Subhash Chandra Bose, even they founded their core on Gita.

When you think of the armed revolutionaries - Rajguru, Sukhdev, even Bhagat Singh, you do not think of them as particularly spiritual people, do you? You think of them as young, dashing, firebrands with guns in their hand. What is not shown to you is that they also had the Gita in their hand. And some part of that propaganda has been deliberate.

For example, we are told that Bhagat Singh was a diehard atheist. And the title of one of his books is often quoted. But if you really go into his life, a very short lifespan he had of twenty-three years, you will find he was a voracious reader, and he had a great love for spiritual scriptures as well. There is no revolution possible without the Gita. And if you are someone who thinks of the Gita as something old-fashioned and this and that, I won't even wish luck to you. No point wishing luck to you. Even luck cannot save you. Finished. Game up.

It's therefore very important to read on your own about the people in the world who have contributed in remarkable ways. Those people can be counted on fingertips, but they are the ones who have made life worth living. And if you go into the details of their lives, you will invariably find very strong spiritual imprints. It is impossible to be a great person in any field without being spiritual. And being spiritual is not about conforming to the images of spirituality wearing particular colours, following traditions or superstitions, or rituals. No, spirituality is none of that.

Spirituality is simply what our friend here referred to an opening up of the mind, an awakening of consciousness. There is nothing esoteric, nothing mystical in it.

What we are having here is a spiritual process. It's much the same as any other classroom lecture. There can be a textbook, and there can be a syllabus. And this field deserves that. It's called the education of the self-knowing what your mind is like. It's close to psychology. It incorporates elements of neuroscience as well. But it has one thing that sciences do not want to touch the urge of the ego for liberation.

Therefore, spirituality includes Love. Love of the highest order. The love of the ego for its liberated self, for its liberated state. That's not a state, but still, if you are somebody who wants to really be big in life, then you must realize that bigness is the prerogative of what the Upanishads call as *Atman* - "*Atman, Anant, Asīm.*" Not just big but infinite, limitless and boundaryless.

Bigness means nothing if it ends somewhere. If it is circumscribed by a

boundary, then what is big to you will be small to someone else. It's just a matter of having a bigger boundary. So, bigness has a meaning only when bigness means infinity. And everything about your body, your mind, your thoughts and your material universe is simply finite. Therefore, bigness lies in being untouched by that which is small, meaning finite.

Can I just see that the hunger within me is not going to be satiated by anything that is limited? So, why waste my time running after these small things? Because I have already had enough of a run. Five years or ten years of experimentation is sufficient. Even two years suffices. And I have seen, irrespective of how much I have of what these materials have to offer, there is an internal clamour for more.

The world outside is innumerable. It can be put in numbers. Is there ever a number that is final? You can always add one more zero. And you just have ten per cent of what you had. Ten per cent is not something you can ever be satisfied with. And you were reduced to ten per cent just by the addition of a zero to what you have.

Therefore, the limited world is never going to satisfy you. And you deserve to be satisfied. You are not born to suffer. You are not born to remain restless. You are not born to keep feeling like a slave. Do you see how, when you talk of Subhash Chandra Bose, his quest for independence was actually a manifestation of his inner quest for liberation? Externally, politically, what was independence from the British yoke was internally, spiritually, liberation from the default condition of *Prakritigat* slavery.

Internally, I want to be liberated, and the result of that internal fire is my external action. Do you see this? If you cannot have that internal fire within, your external action will just be lukewarm. There'll be no fire, no dynamite in it. You'll be always afraid of death.

What kind of revolution can you do if it's the body that's always at the top of your mind? You require a Gita to tell you that this (body) is perishable and would anyway go. Don't be too bothered about this. This is just a resource to be used. This is not a master to be served. You remain in That (infinite) which remains, whether this (body) remains or not.

You require a Gita to remind you that there is something that never gets destroyed because it never gets created, and therefore, there is no need to be afraid.

It sounds so melodious when somebody says spontaneously, *"Na Hanyate Hanyamāne Sharīre".* Let the body fall if it has to; I'll do what I have to. You see, it's not just about facing bullets, it's also about facing rejection and poverty and whatnot.

Let's say, you want to start something great as a business venture. What stops you? I'll tell you. What stops you is the fear of failure. And if you go into this fear of failure, you will ultimately find that it is the body that you are afraid of. "What will happen to this body? What if I am pushed to the streets? What if there is no shelter over the head?"

So ultimately, the war is against the body. Therefore, it is the body that you must put in its place, come on.

Continue on page no. 42

Who are you?

J. Krishnamurti

Is that an important question? Or would you say, 'Who am I' – not who you are, who am I? And if I tell you who I am, what does it matter. It would be out of curiosity, wouldn't it? It is like reading a menu at the window, you have to go into the restaurant and eat food. But merely standing outside and reading the menu won't satisfy your hunger. So, to tell you who I am is really quite meaningless.

First of all, I am nobody. That's all. It is as simple as that. I am nobody. But what is important is: who you are, what are you? When they ask who you are, in that question is implied you are somebody very great therefore I am going to imitate you: the way you walk, the way you talk, the way you brush your teeth, or whatever it is. I am going to imitate you, which is part of our pattern, you understand? There is the hero, or the man who is enlightened, or the guru, and you say, 'I am going to copy everything you do' – which becomes so absurdly silly – childish to imitate somebody. And are we not the result of a lot of imitations? The religions have said – they don't use the word 'imitate' – but give yourself over, surrender yourself, follow me, I am this, I am that, worship. All this is what you are. In school you imitate. Acquiring knowledge is a form of imitation and of course there is the fashion – short dress, long dress, long hair, short hair, beard, no beard – imitate, imitate, imitate. And also we imitate inwardly, so we all know that.

But to find out who you are, who you are, not who the speaker is, is far more important, and to find out who you are you have to enquire. You are the story of mankind. If you really see that it gives you tremendous vitality, energy, beauty, love, because it is no longer a small entity struggling in the corner of the earth. You are part of this whole humanity. It has a tremendous responsibility, vitality, beauty, love. But most of us won't see this, as most of us are concerned with ourselves, with our particular little problem, particular little sorrow and so on. And to step out of that narrow circle seems almost impossible because we are so conditioned, so programmed, like the computers, that we cannot learn something new.

The computer can but we can't. See the tragedy of it. The machine that we have created, the computer, can learn much faster, infinitely more than I can, than the brain can, and the brain which has invented that, that has become ultra intelligent machine. Whereas our brain is sluggish, slow, dull because we have conformed, we have obeyed, we have followed, there is the guru, there is the priest, there is the ritual – you follow?

And when you do revolt, as the revolutionaries and the terrorists do, it is still very superficial – changing the pattern of politics, of so-called society.

Continue on page no. 31

MURDER OF BEEF BUTCHERS BY KUKAS

Edited by: Dr. Gurdev Singh Sidhu
9417049417

The dangers of a semi-military, semi. religious combination shown by the events.

It is true, as shown by subsequent investigations, that the Kukas had held several meetings under the very eyes of the Police, as it were, and they had even arranged with a Police constable, a Kuka, to help them to weapons, but here is the danger of a semi-religious, semi-military combination of the sort. It is observable in the case which has just been tried by this Court that the Kukas conducted their proceedings with an almost careless openness, because they dealt only with Kukas, and had perfect confidence in them as safe not to betray their brethren; and when a frightful crime had been committed they took very little pains to get out of the way, and many of them remained at their homes till apprehended.

27. **What led to the apprehension and conviction of the real murderers and the release of the 12 Hindus of the city of Amritsar who were committed for trial on the confessions of Hira Singh, Aya and Jai Ram.**

The Raikot case being admirably run up by the Police and brought home to the perpetrators, and the men being condemned to death, love of life prevailed with one of the principal offenders, and he offered to speak, if pardoned, regarding the Amritsar murders. He told his story, the Court believes, truly, and pointed out buried and concealed weapons in support of his statements. As he had spoken out, others did the same, even one who was given no hope of his life; and all these narratives agreed very fully one with another, and thus punishment overtook the Amritsar murderers also. It is easy in the narrative given by the Court to perceive where Mr. Christie was led astray on to a false scent, getting a clue in a natural way to the fact that Hira Bhatra had been seen lurking about the slaughter-yards before the murders, asking pertinent questions of the guards, &c. He examined the point and considered it fully proved. The man was recognized by the guards and one of the butchers, and eventually admitted the truth of the story himself. Here then was a solid fact, and, pressing the enquiry, the man began to make further admissions, which, from the fact of the existence of a first foundation of truth,

gave all a plausible appearance. Hira confessed on the 3rd of July, Aya on the 7th, and Jai Ram, a Seth of respectable position, some few days afterwards, perhaps about the 10th or 12th. The case came on in the Magistrate's Court on the 21st of July. Twelve men - names given in the margin 1. Sant Ram. 2. Ram Kishen. 3. Manna Singh. 4. Joala Singh. 5. Dhannaji. 6. Mula. 7. Nihal Singh. 8. Maya. 9. Sundar Singh. 10. Bhup Singh. 11. Teka. 12. Sobha. - were charged by the Police on the evidence of the above three men, who were admitted as approvers, and on the 25th of July the Deputy Commissioner committed the whole of them to the Sessions Court to stand their trial for the murder of the butchers on the 14th of June.

28. **Jai Ram's retraction of his confession.**

Before the Sessions trial had been fully entered upon, however, a telegram was received from Colonel Baillie, who had proceeded to help in the investigation of the Raikot murders, requesting the Commissioner to stay proceedings against the persons committed at Amritsar, and saying he would be at Amritsar next day. He and Colonel Macandrew came next day, bringing Gulab Singh, Kuka, with them, and the whole truth was arrived at. Jai Ram retracted his statement; this was announced by the Police Officers in Court, and the case against the city people was withdrawn on the 9th of August 1871, and they were released.

29. **The opinion held by the local officers and Mr. Christie was in the Court's opinion natural.**

The Court records distinctly its opinion that it was not strange, as explained above, that the local officers were inclined to charge the city Hindus with the offence, and further that it was equally natural under the circumstances that Mr. Christie was led to take the same view.

The Court is also of opinion that the apparently significant fact of Hira Bhatra, who was proved to have been engaged in playing the spy at the slaughter-yards previously to the murders, commencing to make admissions in his own case, and subsequently with regard to others, was truly calculated to mislead the enquiring officer anxious to find a clue where for so many days nothing tangible had been arrived at.

30. **The Court conjectures that Hira Singh was set upon Mr. Christie by the Kukas to draw off suspicion**.

The Court records its strong conjecture that Hira Bhatra was set upon Mr. Christie by the Kukas in order to draw off enquiry and suspicion from their own sect. This would be the more probable if, as noted by Mr. Turton Smith, Hira is indeed a relation by marriage of Fateh Singh, Kuka, who was one of the men most active in aiding and abetting the murders, and was also one of the ten men concerned in the actual crime. Hira appears to have played his part with great nerve and completeness. He knew probably pretty well our customs in such matters, and that, if once admitted as an evidence, he was safe. He soon implicated another man of much the same character, Aya, and this man also made a

confession implicating himself and others. Jai Ram, the Seth, was accused, examined by the Police, confessed, and on his and the other two men's statements, between the 10th and 21st July, twelve men had been arrested, and stood fully charged by the Police with a crime which it subsequently appeared that they were wholly innocent of.

31. **Mr. Turton Smith's conjecture as to the inducements by which Jai Ram was led to make the confession he did.**

It is the history of Hira's, Aya's and Jai Ram's admissions, and the explanation of how Jai Ram, a man of respectability, it is said, was cajoled or intimidated by the Police into charging a number of innocent men with a crime that might have sent them all to the gallows, which requires clearing up, and this probably will be done by the prosecution of Jai Ram. The Court quotes here a conjectural explanation of Jai Ram's conduct from the pen of Mr. Turton Smith - vide his confidential letter (office mark 232) of the 4th July, to the address of Colonel Hutchinson, C. S. I., Inspector-General of Police:-

"You are aware that at the time Jai Ram made his statement two men - one a notorious ill-liver, and constantly under the watch of the Police; the second of most indifferent character-had already made confessions implicating Jai Ram amongst others as concerned in the murders. The two alleged accomplice informers were probably induced to their statements by promise of free pardon and distinct promise to share the reward of Rupees one thousand. The statements of these two men cleverly introduced mention of agitation meetings about the slaughter of kine, reference to riots and disturbances known to have occurred, and susceptible of proof, and were only so far false as they referred to the actual perpetration of the murders. Great anxiety was shown by the authorities to obtain indubitable evidence as to the perpetrators. The Police who had been specially detailed for the enquiry had been authorized to hold out promise of pardon to a third person, and Jai Ram, on the one hand considering his life endangered by the statements of the two alleged accomplices, and on the other probably encouraged by the Police engaged in the case to disclose anything he might know, made the statement he did make."

"3. The nature and value of Jai Ram's statement.

"With regard to corroboration of Jai Ram's statement, my recollection of the statement is that it confines itself almost entirely to a statement of occurrences prior to the murders, and alleged to have led to their perpetration, - acts of which the Police were aware on occurrence, and of which there was ample evidence. His statement was rather corroboratory of acts already ascertained than an assertion of new ones; - it threw no new light on the case, but confirmed evidence already obtained; its chief value was that it was held to command credence by proceeding from a man of hitherto-unquestioned reliability.

"4. **Major Birch withdraws his**

objection to grant Jai Ram a pardon.

"I ought, perhaps, to mention that the Deputy Commissioner, Major Birch, was for some time averse to Jai Ram's admission to conditional pardon. He finally withdrew his objection in deference to superior authority."

32. **The opinion of the Court as to what led to the increase in kine-killing.**

In the course of the proceedings the local Government made enquiry regarding the lease of the contract for the slaughter of kine to the butchers, and it appears by the replies of the local officers that a tax of eight annas per head was imposed by the Municipal Committee for kine slaughtered in 1869, and for those years the contract had been held by the butchers. It was but natural, the Court thinks, that this should have led to an increase of kine-slaughtering, as it was obviously the interest of the butchers to enhance the numbers killed. The farm of this tax is no longer sold to contractors -- the tax is collected direct. This is a much more wholesome arrangement, tending rather to keep down than enhance the slaughter of kine.

33. **The effect of the orders of the Deputy Commissioner and Judicial Commissioner in 1863, and of the lease to a butcher in 1869 of the right to levy a tax on animals slaughtered.**

The Court has shown that Mr. Saunders arranged at first that no beef should be sold in the city; this was in 1849. The regulation had probably been evaded in a long course of years, possibly on the known custom obtaining in other large towns; but it had, no doubt, been done at first with care and an absence of ostentation. In 1863 an attempt was made by two city Magistrates to repress the sale, but their decision was reversed by the Deputy Commissioner, and the Judicial Commissioner, having called for the proceedings on the revision side, further laid down that the sale of meat in the city could not, under existing law, be forbidden except in certain ways and temporarily; from that time forth the sale must have been freely carried on, and in 1869 the whole trade probably received an impetus by the contract being given to the butchers. The Court notes that the action of the Deputy Commissioner and Judicial Commissioner in 1863, though, no doubt, in accordance with existing law, abrogated a political concession which had been made fourteen years previously without, as would have been expedient, a reference being made to the local Government on the subject.

34. **The prosecution of the false informers Hira Singh and Aya is sanctioned by the Sessions Judge, but not the prosecution of Jai Ram.**

The men who had been accused by Hira, Aya and Jai Ram applied more than once to the Deputy Commissioner to be allowed to prosecute them. The Deputy Commissioner referred the applicants to the Sessions Court, as only having the power to accord the permission. Accordingly, one Manna Singh, one of the sufferers, applied on the 9th December 1871 to the Sessions Court for permission to prosecute Hira, Aya and Jai Ram

under Section 194 of the Indian Penal Code (giving or fabricating false evidence, &c.). The Sessions Judge, by his order of the 9th December, accorded the required permission in the cases of Hira and Aya, but withheld it in Jai Ram's case. The ground for this exemption does not appear on the face of the proceedings. It is fair to note that the Police Officers, Colonel Macandrew, Officiating Inspector-General of Police, Colonel Baillie, Deputy Inspector-General of Police, and subsequently Colonel Hutchinson, Inspector-General of Police, all urged the prosecution of the false informers. Government does not appear to have interfered in the least on any political grounds, and by a letter from Major Davies, written from England, he appears unconscious of having exempted Jai Ram from prosecution; but there is his order in the vernacular record signed by himself making that exception.

35**. Hira Singh absconds, and Aya is convicted and punished.** -

Hira absconded, Aya was brought to trial in the Assistant Commissioner's Court and committed by him to the Deputy Commissioner acting as Sessions Judge on the 22nd November 1872. The Deputy Commissioner convicted Aya, and sentenced him to two years' rigorous imprisonment, including three months' solitary confinement. The Deputy Commissioner considered that there were extenuating circumstances in his case.

The Chief Court directs Jai Ram's prosecution.

The Chief Court subsequently annulled the order of the Sessions Court exempting Jai Ram from prosecution, and he has since been charged by Sant Ram and others under the above-mentioned section, viz., 194.

36. **The cause of the delay in bringing Jai Ram to trial explained.**

As this Court required the full use of all the records, English and Vernacular, during the trial of Jhanda Singh, it became necessary to keep the trial of Jai Ram in abeyance till its conclusion. The whole of the papers will now have to go up to the Chief Court, but this Court hopes that this precis of the previous transactions in the case, which it has been at considerable pains to prepare, may assist the Chief Court in disposing more easily and rapidly of Jhanda Singh's case than would have been feasible if the Judges had felt it necessary to go back through the voluminous files of the case to review the whole story.

Police file of correspondence has beenconsulted.

In preparing this memorandum the Court has had the advantage of the use of the file of correspondence kindly put at its disposal by the Inspector-General of Police with His Honor the Lieutenant-Governor's permission.

37. **The inducement which led the Court to write this review.**

One inducement to the Court to undertake it was the feeling that so good an opportunity might not again occur when all the correspondence available for the review, but it was also very necessary for the Sessions Judge, as Commissioner of the Division, to go carefully into the antecedents of the case at this juncture with reference to possible

ulterior proceedings.

38. **This review was commenced as the judgment in Jhanda Singh's case.**

This review was commenced as the order in Jhanda Singh's case, but certain matters have been noticed in it which it might not be quite convenient to give in copy to the accused for his appeal. It is therefore made a separate paper to accompany the proceedings, and form part of the Court's general remarks on the case. But the grounds of Jhanda Singh's conviction and sentence will be put in a separate form, giving of course all that concerns him. This is, the Court feels sure, the fairest way for him, as he would be quite bewildered by the dissertations, quotations, &c., of the general review of the case.

to be continued

....

ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਮੋਢੀ

17-18 ਜਨਵਰੀ 1872 ਈ. ਨੂੰ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਰੱਕੜ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ।

ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲੇਪਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਫਿਰ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਏ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਆਮ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾ ਕੇ, ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਲਤਨਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਿਪਦਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਖੂਨ ਡੁੱਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਉਥਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੱਜ਼ਟ ਦੀ ਜੂਨ 1972 ਈ. ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਇੰਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਦੀ ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਬਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਨ ਜੰਗ ਲੜੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਡਾਕਖਾਨਿਆਂ ਦਾ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ, ਰੇਲਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ। ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਬਾਨੀ ਵੀ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਜਲਾਵਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਸਨ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਆ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਆਪ ਫਾਦਰ ਆਫ ਦੀ ਨੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ।"

....

Who are you?

Society is merely the relationship between people, and we are talking of a revolution, not physical but the psychological revolution in which there is no, at the depth, conformity. You may put on trousers because you are in this country and in India it is different clothes, that is not conformity, that is nothing, childish. But inwardly, not a feeling of conformity. Conformity exists when there is comparison. For a mind to be totally free from comparison, that is to observe the whole history which is embedded in you.

....

ਕਾਵਿ - ਕਿਆਰੀ

ਸਾਹਿਬ ਏ ਕਮਾਲ

ਮੇਰਾ ਮਹਿਰਮ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਜੋਤ ਅਨੂਪੀ
ਜੌਹਰੀ, ਜੰਗੀ, ਕਲਾ ਸਰੂਪੀ
ਤੂੰ ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ ਖ਼ੁਦ ਪਰਮੇਸਰ ਸਿਰਜੀ
ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਧਰੀਏ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋਏ ਕੁਰੋਪੀ

ਮੁੱਖ ਉਹਦੇ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਹਨੇਰਾ
ਉਹਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਚੋਂ ਦਿਸੇ ਸੱਜਰਾ ਸਵੇਰਾ
ਸੋਹਣਾ, ਸੁੰਦਰ, ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਹੈ
ਮਾਂ ਗੁਜਰੀ ਦਾ ਉਹ ਲਾਲ ਸੁਨਿਹਰਾ

ਤੇਰੀ ਤੇਗ ਦੇ ਜੌਹਰਾਂ ਦੀ ਕਿਆ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ
ਸਵਾ ਸਵਾ ਲੱਖ ਮੋਹਰੇ ਕੱਲਾ ਕੱਲਾ ਸਿੰਘ ਖੜੀਏ
ਤਲਵਾਰ ਤੇਰੀ ਚੋਂ ਝਲਕ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ
ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ

ਨਜ਼ਰ ਤੇਰੀ ਚੋਂ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ
ਕਲਮ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਕਰੇ ਸਿੱਜਦਾ
ਵਾਰ ਚੰਡੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹ ਖ਼ੂਨ 'ਚ ਉਬਾਲਾ ਆ ਜਾਂਦਾ
ਤੇਰਾ ਜੱਗ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ

ਕੁਰਬਾਨ ਕਿਸੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਕੌਣ ਕਰਦਾ
ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ ਕੱਲਾ-ਕੱਲਾ, ਮੌਤ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਖੜਦਾ
ਜੋ ਤੂੰ ਐਂ, ਉਹ ਬੱਸ ਤੂੰ ਹੀ ਐਂ
ਤਾਂਹੀ ਤੈਨੂੰ 'ਸਾਹਿਬ ਏ ਕਮਾਲ' ਕਹਿੰਦੇ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਾ ਹਰਦਾ

ਹਰਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ੀਦਪੁਰ

....

ਸੁੱਚੇ – ਮੋਤੀ

ਵਿਨੋਦ ਬਚਨ

2 ਨਵੰਬਰ 1978 ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਬਾਅਦ ਪੁੱਛਿਆ– ਕਿੱਥੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ? ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ– ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੋਲੋਂ। ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ– ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ? ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ– ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਫ਼ੋਨ ਪਿਆ ਹੈ, ਓਥੋਂ।

ਅੰਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ– ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਫੋਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ– ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਤਕੜਾ ਹੀ ਹੋਇਐ

23 ਨਵੰਬਰ 1978 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ 11.30 ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 'ਸ਼ਨਾਨ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੇਵਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਣ ਦੌੜੇ। ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੋਦ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 21-11-78 ਨੂੰ ਉਹ ਮਿੰਨੀ ਬੱਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਲਟਕਿਆ ਦੋ ਕੁ ਸਟਾਪਿਜ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਡੀ. ਟੀ. ਯੂ. ਦੀ ਬੱਸ ਪਾਸਿਓਂ ਘਸਰਦਿਆਂ ਲੰਘ ਗਈ ਤੇ ਇਹ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਜਰਕਾ ਅਤੇ ਮਛੋਅ ਪੜਵਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਮੈਂ ਵੀ ਨਾਲ ਲੱਗਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਦਿੱਤੀ : ਮੇਰਾ ਵੀ ਤਕੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਗਈ ਹੈ। (800/- ਬੜੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਜੇਬ ਕਤਰਿਆਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿਜ ਭਾ ਬੋਲੇ– "ਤਕੜਾ" ਹੀ ਹੋਇਐ ਨ, ਮਾੜਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਨਾ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਸਲਿਆਂ ਵੱਲ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਇਹ ਢੰਗ ਹੈ। ਹਰ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਵਡੱਪਣ ਵੇਖਣਾ। ਫ਼ਿਕਰ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਢੰਗ ਲੱਭਣਾ।

ਪੈਸੇ ਦਾ ਅਸਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਚਨ ਕੀਤਾ– ਪੈਸਾ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਖਰਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸਮਰੱਥਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਬਹੁਤਾਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਹੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਰੰਬਾ ਚੰਡਿਆ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ– ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਮੌਰਾਂ 'ਤੇ ਸੋਟੀਆਂ ਵੀ ਖਾਧੀਆਂ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਜੁ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਰਿਆ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਠੀਓਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਏਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ ਖਉਰੇ ਸਾਥੋਂ ਹੀ ਕੁੱਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਰੰਬਾ ਚੰਡਿਆ ਹੀ ਕੰਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸਾਂ ਬੱਚੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਇੰਜ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਨ ਏ ਬੇਅੰਤ ਵਿਚੋਂ

ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ

ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਸੋਚ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰੁਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ।

ਭਜਨ ਮੁਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,

"ਗੁਰੂ ਜੀ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੁਝ ਭੋਜਨ ਲੈ ਆਵਾਂ।"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ,

"ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ।"

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜਦ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਰੁੱਖੇ ਤੇ ਬਦਤਮੀਜ਼ ਨਿਕਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਰਾ-ਭਲਾ ਕਿਹਾ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਡਰੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜਿਵੇਂ-ਤਿਵੇਂ ਉੱਥੋਂ ਬਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,

"ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਓ!"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,

"ਪਿਆਰੇਓ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਯਾਤਰੀ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਸਦਾ ਵੱਸਦੇ ਰੋ।"

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਏ।

ਅਗਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਆਏ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਆਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਆਦਲੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਲੈ ਆਏ।

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ,

"ਗੁਰੂ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਰ ਰਹੀਏ।"

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਚਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,

"ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਵੱਸ ਜਾਣ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਹ ਬੋਲੇ,

"ਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸੀਸ ਅਤੇ ਇਹਨੇ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਚਨ—ਇਹ ਕਿਉਂ?"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ,

"ਮਰਦਾਨਿਆਂ, ਮਾੜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਕ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਗੰਦਗੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬਦਬੂ ਨਹੀਂ ਫੈਲਾਉਂਦੀ।

ਪਰ ਭਲੇ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਪਿਆਰ, ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।"

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਮੁਸਕਰਾ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਿਆ।

....

ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ

ਸ਼ਹੀਦਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ

17-18 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਰਕ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ।

ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਝੂੰਦਾ- ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਗਊ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਰੀਤੀਆਂ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਸ਼ਹੀਦਾ ਨੂੰ ਇਥੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੂਕੇ ਇਸੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨਾਇਕ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਨਿਹਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਾਦਤ ਦਾ ਸਿਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉੱਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਝੂੰਦਾ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਕਥੂਰੀਆਂ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀ.ਜੀ.ਪੀ.) ਨੂੰ ਸਿਰਪਾਉ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਉਪਰੰਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਹਿਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੇ ਬੁਲਾਰੇ ਬਾਪੂ ਬਲਕੌਰ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਉਪਰ ਚਾਨਣ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਉਪਰੰਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੱਜਣਮਾਜਰਾ ਮੈਂਬਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦੱਸਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸਾਲਾਮ ਕਰਾਂ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਰਾਂਗਾ ਸਾਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੱਜਣਮਾਜਰਾ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ। ਉਹਨਾਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ 66 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿਰਪਾਉ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਈਕਲ ਰੈਲੀ ਦੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਰੈਲੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲਿਆ।

ਅਗਲੇ ਬੁਲਾਰੇ ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਮਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਰਪਾਨ ਬਖਸ਼ੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਨਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੇਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸਾਡੀ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਨੇ

ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋ ਡਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜ ਸ਼ਾਮਕਗ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਗਨਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਗੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਿਰੋਪਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ ADGP ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਮੀਲ ਉਲ ਰਹਿਮਤ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਮਲਜੀਤ ਟਿੱਬਾ ਦਾ ਗੀਤਾਂਜਲੀ ਪੁਸਤਕ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਉਪਰ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਉਪਰੰਤ ਸੇਵਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ 20 ਵੀ ਸਦੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਰਹੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇਰੇ ਬੁਲਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਉੱਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਗਾਬੜੀਆ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਆਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਰਕਾਂ ਲਈ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮਨਿਸਟਰ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡੀਆ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ। ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ।

ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸਭ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝੱਲ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਬਖਸ਼ੀ।

Namdhari Shaheedi Cycle Rally

With the blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji, a cycle rally was organized on the occasion of the 154th anniversary of the sacrifice and execution of Namdhari Sikhs at Malerkotla. In 1872, Namdhari Sikhs had marched from Sri Bhaini Sahib to Malerkotla to protest against indiscriminate cow slaughter in the princely state, which at that time was virtually governed by a British Resident, Mr. Heath. Persian and Afghan Maulvis had been instigating the general public toward an open display of cow slaughter, which was certain to hurt cultural sentiments. In this way, the state of Malerkotla — which began with the humility of Sheikh Sadruddin, earned respect when its Nawab Sher Muhammad Khan protested against the inhuman treatment of the younger sons of Sri Guru Gobind Singh Ji, and had long fostered harmonious relations — was being pushed into an environment of communal hatred.

The conduct of the colonial British Government in Punjab and the prevailing circumstances of that period created an atmosphere of hardship for freedom-loving people, for whom harming innocent beings was culturally unacceptable. A skirmish broke out in Malerkotla on 15 January 1872, culminating in the voluntary surrender of Namdhari Sikhs on 16 January. The Deputy Commissioner of Ludhiana, John Lambert Cowan, and the Commissioner of Ambala, Thomas Douglas Forsyth, ordered the execution of sixty-six Namdhari Sikhs by cannon, without conducting a judicial trial.

This incident sparked outrage, though it remained largely confined to intellectual circles, particularly in the British Indian press. Notably, some conscience-stricken British citizens criticized their own government and condemned this display of cruelty and disorder. However, this exemplary sacrifice of the Namdhari Sikhs left an indelible mark on their community and on like-minded individuals, including many prominent freedom fighters who later cited these martyrs as their inspiration.

In order to re-imagine even a fraction of the experience of these martyrs and to pay homage to them, a cycle rally was planned for 17 January 2026. Considerable enthusiasm followed once the idea was shared. With the permission of Sri Satguru Uday Singh Ji, announcements were made through social media and local Gurdwaras in various locations. Cycle rides involving large numbers of participants — especially those who are not professional riders — require careful planning and responsibility. With the blessings of Sri Satguru Ji and the coordination of the organizing team, thorough pre-planning was carried out, considering multiple aspects of safety and logistics. Windcheaters, water bottles, safety goggles, and front and rear lights were arranged. Namdhari Navyug Enterprise Limited provided bicycles to participants who requested them.

On 16 January, a bicycle checkup camp was organized in the reception area of Gurdwara Sri Bhaini Sahib, where NNE staff inspected all bicycles and carried out repairs in real time. Safety instructions were delivered to all riders. The biker escort group, tasked with managing traffic, was also briefed. Their role was to ensure that the rally did not disrupt traffic and that it remained well-managed to avoid public inconvenience.

The following day, Sri Satguru Ji again graced the occasion and interacted with the riders. This informal interaction provided immense motivation and enthusiasm. Satguru Ji personally flagged off the ride at 8:30 A.M. The Cycle Ride 2026 event recorded a total of 110 registered participants, reflecting strong community interest and engagement. The majority confirmed their attendance, while a smaller number were unable to join due to personal reasons. The participant group represented a wide age range — the youngest rider was 8 years old and the oldest was 86 — with an average age of approximately 34 years, highlighting inclusive participation across generations. Gender representation was predominantly male, though female riders also actively participated, indicating growing interest among women in the sport.

The ride, covering 57 kilometers, passed through 12 villages. Gurbani Sangeet was played from a stereo mounted on a leading vehicle, while another stereo system mounted on an electric cycle at the rear ensured continuous Gurbani throughout the journey. The first stop was at a petrol pump 12 kilometers into the ride, where refreshments — including ORS packets, bananas, and water — were provided. The rally then passed through Gurdwara Rara Sahib, where the echo of Jaikara filled the air and the Sangat warmly greeted the riders. Passing through the

villages of Bhikhi and Bir Hans, the second stop was made at Village Siahar at the Namdhari Gurdwara, approximately 32 kilometers from Sri Bhaini Sahib. Siahar holds a long-standing connection with the Namdhari movement. Villagers welcomed the riders, and refreshments consisting of pakoras and chahta were served.

Continuing onward, the rally passed through Raosiana and Gosal villages toward Malaudh (bypass). Malaudh also holds historical significance related to the 1872 Namdhari march to Malerkotla. After passing through Kup Kalan, the third and final stop was made in front of Gurdwara Sukhsagar Sahib, 48 kilometers from the starting point. The priests of Gurdwara Sukhsagar Sahib expressed joy at seeing the group and fondly recalled their Maharaj's interaction with Satguru Jagjit Singh Ji. From this point onward, all riders proceeded in disciplined formation toward the final destination — Namdhari Shaheedi Samarak, Malerkotla. Despite highway travel, the commendable work of the escort group and the discipline of the riders ensured that the final leg was completed safely and without incident.

The sight of so many riders in full Sikh attire, moving with exemplary discipline, was truly inspiring for villagers along the route. Many came out with their families to greet the riders with folded hands. The rally reached Malerkotla at 1:30 P.M. Upon entering the Shaheedi Samarak gates, the riders were warmly welcomed by an enthusiastic Sangat with flowers. All bicycles were parked together, and the riders attended the main programme, graced by Satguru Ji. After the Bhog, participants proceeded to langar. Meanwhile, the efficient NNE staff loaded the bicycles onto their trucks. At the conclusion of the event, certificates were distributed to all participants. Riders were transported back to Sri Bhaini Sahib by bus, where their bicycles were returned to them.

Overall, the event was highly successful and generated tremendous enthusiasm within the community. It is also expected to have raised awareness among the general public about the exemplary sacrifice of the Namdhari Sikhs.

....

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਮੇਲਾ 2026

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਮੇਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 23-24 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਨੂੰ, ਸਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ, ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਦੋ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੀ ਸੰਪੰਨ ਹੋਏ।

ਦੁਪਿਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਵੀ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਰਾਂਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਥੇ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਧਾਰਨ ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਭਵਿੱਖਤ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਪਾਈ।

ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਨੂੰ, ਸਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ 'ਦੁਆਦਸ ਪੁਰਖ ਹੈ ਆਦਿ ਸੇ, ਸਭਹਨ ਕੇ ਸਿਰਮੋਹ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ "ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸੰਤ ਸ਼ਬਦ

ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਆਣ ਕੇ ਸਟੇਜ ਸੰਭਾਲੀ ਅਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡਾ ਅਤੇ ਕਵੀ ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇਦੇ ਵਜੋਂ ਸ. ਧਰਮਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੌਂਦ (ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ) ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਏ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ।

ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫ਼ਰ 'ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ' ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਯਤਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ ਕੀਤਾ। ਸੇਵਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਚੋਰ ਡਾਕੂਆਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸ਼ਹੀਦ ਬਣਾਏ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਰਾਂਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਝਾ ਕੀਤਾ। ਅਵੀਨਾਸ਼ ਰਾਏ ਖੰਨਾ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ 'ਨਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ' ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹਰਿਆਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਪੁੱਜੇ। ਨਾਇਬ ਸੈਣੀ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਅਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸੈਣੀ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਨੇਤਾ ਸ਼ੁਬਾਸ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੇ ਵੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਰਾਜਨਿਤਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨਿਅਤ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦਇਆ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹਰ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

24-1-2025- ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਰਾਗੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਘੁੱਲਾ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਨੂੰ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ, ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 10 ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਏ। 81 ਪਾਠ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇਕ ਦਸਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਹਿਜ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ।

ਮੇਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਭਾਈ ਜੀ' ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਾਮ

25-1-20226 ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਨਿਸ਼ਿਤ ਗੰਗਾਨੀ ਸਟੇਜ ਉੱਪਰ ਆਏ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨਗਮੇ ਲਈ ਇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਸ਼ਿਤ ਗੰਗਾਨੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਅਖੀਰੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਸਾਰੰਗੀ ਉਸਤਾਦ ਮੁਰਾਦ ਮਲੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਸ ਮੰਡਲੀ ਸ਼ਾਹ ਨਿਵਾਜਅਲੀ, ਸੁਭਾਨ ਅਲੀ, ਰਿਹਾਨ ਅਲੀ, ਪ੍ਰਭਜੀਤ ਕੌਰ ਸਾਰੰਗੀ ਨਾਲ ਸਟੇਜ

ਤੇ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਸੰਗਤ ਲਈ ਅਬਦੁਲ ਰਿਹਮਾਨ ਅਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਤੇ ਗਾਇਨ ਲਈ ਮੁਹੰਮਦ ਅਯਾਨ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਏ।

ਰਾਗ ਪੂਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਪੂਰਣੀ ਰਾਗ ਦੇ ਆਲਾਪ ਅਤੇ ਤਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਮੁਗਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੁਰਾਤਨ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਜੋ ਖਾਸ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਆਗਮਨ ਵੇਲੇ ਗਾਈਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਦਨ ਕਰਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ।

....

ਬਸੰਤ ਮੇਲਾ ਬਜੀਦਪੁਰ

ਸਿਖੀ ਬਾਗ ਖਿਜ਼ਾ ਜਦ ਗ੍ਰਸਿਆ
ਭਯੋ ਪਤ੍ਰ ਬਿਨ ਸਾਇਆ॥
ਰੂਪ ਬਸੰਤ ਦਾ ਧਾਰ ਕੇ ਬਾਬਾ
ਦਿਨ ਬਸੰਤ ਦੇ ਆਇਆ॥

ਉਪਰੋਕਤ ਸਤਰਾਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗ-ਏ-ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੋਢੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਤ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ,1872 ਬੀ: ਭਾਵ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ 1816 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਰਾਈਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਜੇ ਗਏ ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ (ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਬੜੇ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ) ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਸਜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਉਸ ਮਾੜੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤਾਇਆ।

ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੀਦਪੁਰ ਦੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਜਥਾ, ਪਿੰਡ ਬਜੀਦਪੁਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।ਮਿਤੀ 23 ਜਨਵਰੀ,ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਾਠ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ।ਇਸ ਵਿੱਚ

ਪਾਠੀ, ਧੂਫੀਆ, ਪਹਿਰੂ ਅਤੇ ਲਾਂਗਰੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ, ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੀਦਪੁਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਪਾਠ ਦੀਪ, ਕੁੰਭ, ਲਲੇਰ ਸਮੇਤ ਸੰਪੂਰਨ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਿਤੀ 25 ਜਨਵਰੀ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ 1 ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥਾ,ਬਜੀਦਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਤੇ 20 ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਨਮਿਤ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ਗੀਤ 'ਸੋਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੁਲਤਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ,ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਏ' ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਣ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੀਦਪੁਰ ਦੀ ਉੱਘੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਰਾਗੀ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀਸ਼ਰ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਰੀਲੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਰਾਹੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕੀਤਾ। ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸੰਤ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦੇਕੇ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੋਟਾਨ-ਕੋਟਿ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਤਿੰਨੋਂ ਦਿਨ ਅਤੁੱਟ ਵਰਤਿਆ।

ਹਰਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ੀਦਪੁਰ

....

ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਮਸੂਰੀ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ 31 ਜਨਵਰੀ 2026 ਵਿੱਚ ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ

ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਸਵਰਾਜਬੀਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਖਲੀਲ ਖਾਨ ਵਲੋਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸਰਬਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

....

ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਬਸੰਤ ਮੇਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਬਸੰਤ ਮੇਲਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਿਖੇ 1 ਫਰਵਰੀ 2026 ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜੇ–

"ਸਖੀ ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਮੰਗਲਚਾਰ"

"ਘਰ ਆਇਆ ਪਿਰੁ ਮੇਰਾ"

ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਵਾਲਮੀਕੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲੇਸ਼ਵਰ ਸੰਤ ਕਿਸਨ ਸਾਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀ, ਇਸਕੋਨ ਮੰਦਿਰ ਰੋਹਿਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਵ ਮੁਰਾਰੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾਸ ਜੀ ਗੋੜੀਆ ਸੰਪਰਦਾ, ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਕਨ੍ਹਈਆ ਗਿਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦਿੱਤੇ।

ਦੁਪਿਹਰ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸਥਾਨਕ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ। ਰਾਗੀ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਾਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਣ ਕੀਤੇ। ਬੀਬੀ ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ। ਉਪਰੰਤ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡਾ.ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਵਿਨੇ ਆਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਉਹਨਾਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕਪਿਲ ਖੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਖਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ (ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਿੱਲੀ), ਸ.ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ, ਐਮ.ਐਲ.ਏ, ਸ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਤਿਲਕ ਨਗਰ) ਸ੍ਰੀ ਅਜੇ ਦੱਤ ਜੀ (ਅੰਬੇਡਕਰ ਨਗਰ) ਸੁਭਾਸ਼ ਸਚਦੇਵਾ ਜੀ (ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ) , ਕੌਂਸਲਰ ਅਲਕਾ ਢੀਂਗਰਾ (ਮੋਤੀ ਨਗਰ) ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਲਪਾ ਕੌਰ (ਤਿਲਕ ਨਗਰ), ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਅਲਕਾ ਲਾਂਬਾ (ਕਾਂਗਰਸ), ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੱਪਲ (ਚੇਅਰਮੈਨ ਕਾਂਗਰਸ), ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਸ. ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ) ਇਤਿਆਦਿ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ

ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਡੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੰਗਰ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਤੱਕ ਅਟੁੱਟ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ।

ਜਥੇ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ

....

ਪਿੰਡ ਡਾਚਰ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਡਾਚਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ. ਗੁਰਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਰਜ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਿਤੀ 18 ਜਨਵਰੀ 2026 ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚੱਲ ਕੇ ਵਾਇਆ ਅੰਬਾਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨਾਲ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਅਸੰਧ ਅਧੀਨ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਡਾਚਰ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਸ. ਗੁਰਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਜ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗਏ ਹੋਏ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਨੂੰ ਅਤੇ ਸਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਸਰਿਨ ਗੁਰ ਏਕ ਪੈਡਾ ਜਾਇ ਚਲ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਮਤਿ ਲਈ ਉਪਰੰਤ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਗੱਜਣ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਡਾਚਰ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਗੋਂਦਰ ਵਿਖੇ ਸ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬੇਟੇ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਪਿੰਡ ਠਰੀ ਵਿਖੇ ਸ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਕਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਪਿੰਡ ਠਰੀ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸ. ਗੁਰਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਾਈ ਸੋਧਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਪੇਕਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡ ਘੁੜਾਮ ਜਿਲ੍ਹਾਂ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਸੀ। ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਅਸੰਧ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਸੂਬਾ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਸੰਧ, ਜਗਦੀਸ ਸਿੰਘ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਏਥੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਾਇਆਂ ਫਤਿਆਬਾਦ, ਸਿਰਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਤ ਮਸਤਾਨਗੜ੍ਹ ਆਣ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕੀਤਾ।

ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝੱਲ

....

How Did Bhagavad Gita Help...

When it comes to the body, the Gita says, *"Titikṣhasva",* endure or tolerate no point raising a big hue and cry. And when it comes to the right action, the Gita says, *"Yudhyasva",* fight your job is to fight. And in the process of fighting, bear what you have to.

Now, do you see the metal that Bose is made of? "Endure and fight." And you cannot say that if you are far removed from the Gita.

I said, "I won't even wish you luck if the Gita is not the core of your life." And when I said "Gita", I hope I made it clear that by Gita, I mean wisdom literature that pulls you up, that opens up the knots within. It could be the *'Shrimad Bhagavad Gita'* or any other book.

....

ਮੇਲਾ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ
ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਮਿਤੀ: 23.01.2026

Date of Publication: 06 February 2026
Date of Posting: 08 February 2026

RNI NO.55658/93
LDM/008/2021-2023

ਬਸੰਤ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਮਿਤੀ: 25.01.2026

Printed and Published by Mr. Harvendra Singh Hanspal on behalf of Namdhari Darbar.
Printed at Summit advertising press, 2DLF (Part), Moti Nagar, New Delhi
and Published from Namdhari Gurdwara, ramesh Nagar, New delhi- 110015.